

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 69

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

13-14 лютого 2025 р.

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

Україна, Тернопіль – Польща, Ополе 2025

Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 69: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 13 – 14 лютого 2025 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО “Наукова спільнота”. WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2025. 90 с. ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 69) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 13-14 лютого 2025 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu (Польща).

Матеріали коференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет ГО Наукова спільнота:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов’язковим.

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА. КЛЮЧОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУСПІЛЬСТВА

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні
юридичного факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4087

Надзвичайна складність, багатофакторність та високий динамізм соціальної реальності створюють для суспільствознавців значні труднощі відносно пізнання сутності суспільства та його законів. Англійський фізик і соціолог Джон Бернал говорив: «Наука про суспільство – найскладніша з усіх наук. Суспільство зазнає впливу різноманітних факторів, воно надто рухливе, динамічне...»

Суспільство – це форма життєдіяльності людей, спосіб їх соціальної організації. Це система, що розвивається на основі об'єктивних соціальних законів. Як тотожне використовується поняття «соціум». Соціум – це система суспільного співжиття людей. Соціум походить від латинського слова «соціо», що означає з'єднати, поєднати, розпочинати спільну працю. Звідси, первинне значення поняття «суспільство», що означає спільність, союз, співпраця. Вчення про суспільство як складова філософії пройшло довгий і складний шлях розвитку. Можна виділити три основних підходи до пояснення сутності зв'язків та закономірностей розвитку суспільства [1].

Натуралістичний підхід зводиться до твердження, що людське суспільство розглядається як продовження закономірностей природи, світу тварин і Космосу в цілому. Згідно з цим підходом суспільство постає як своєрідний феномен природи, її вище, але далеко не найбільш «вдале» і стійке утворення. Внаслідок недосконалої природи людини може відбутися самогубство людства. Цей напрямок допускає, що суспільство може змінити форму свого буття, «податися» в Космос і там почати новий виток своєї еволюції (К. Ціолковський та інші «космісти») [2].

Так званий ідеалістичний підхід сутність зв'язків, що об'єднують людей в єдине ціле, вбачає в комплексі тих чи інших ідей, вірувань, міфів. Історія знає чимало прикладів існування теократичних держав (наприклад, Ватикан), де єдність забезпечувалася однією вірою, яка завдяки цьому стає державною релігією. Поки «жива» ідея в серцях мільйонів людей,

такі суспільства розвиваються і процвітають. Коли ж ідея «псується» (розколи, єресі тощо), із системи випадає несучий стрижень, і вона починає деградувати.

Третій підхід пояснення суспільного устрою пов'язаний з філософським аналізом міжлюдських зв'язків і відносин, що виникають у відповідних природних умовах і мають визначальний характер. Тут можливі варіанти. Перший – атомістичний погляд на суспільство як на групу індивідів, пов'язаних певним договором. Так, Т. Гоббс стверджує, що хоча в «природному» стані людина людині вовк, люди, дотримуючись законів, ідей свободи та рівності, можуть забезпечити своє існування [2]. У такій моделі суспільство є конгломератом індивідів, поєднаних умовними зв'язками.

Загалом, філософія суспільства розглядає суспільство як складний феномен, аналізуючи його природу, структуру, розвиток і взаємодію з індивідом. Існує кілька ключових підходів до розуміння суспільства, кожен з яких дозволяє побачити суспільство під різним кутом зору, допомагаючи зрозуміти його складну природу.

Література:

1. Основні підходи до розуміння суспільства. URL: <https://studfile.net/preview/5651175/page:16/>
2. Соціальна філософія: суспільство та аналіз суспільних процесів. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13230/>

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОДІЇВ

*Бедриківський Олександр Володимирович,
аспірант кафедри адміністративного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0009-0007-2496-8429*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4074

З метою запровадження нормативних засад відповідальності посадових осіб закладів, що здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, та посадових осіб, під час проведення державної акредитації таких закладів (автошкіл), атестації їх спеціалістів та допуску осіб до керування транспортними засобами, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності у сфері підготовки та допуску водіїв до керування транспортними засобами» від 13 липня 2023 року № 3234-IX [1].

Даним законом було доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) нормою, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення порядку державної акредитації закладів, що проводять підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, атестації їх спеціалістів та порядку оформлення або видачі посвідчення водія (стаття 127-4 КУпАП). Основна мета цієї норми полягає у забезпеченні належного рівня організації навчального процесу, підвищенні якості підготовки водіїв та мінімізації корупційних ризиків, пов'язаних із видачею документів, що підтверджують кваліфікацію водіїв.

Аналізуючи зміст статті 127-4 КУпАП, слід зазначити, що вона охоплює три категорії правопорушень, це: порушення порядку державної акредитації закладів, які займаються підготовкою водіїв, а також процедур атестації їх спеціалістів; порушення порядку приймання іспитів або видачі водійських посвідчень; повторне порушення протягом року вказаних приписів [2].

В якості позитивних аспектів запровадження даної норми можливо зазначити про те, що її запровадження сприятиме підвищенню якості надання освітніх послуг у сфері підготовки водіїв шляхом встановлення відповідальності за порушення акредитаційних процедур. Стаття спрямована на запобігання зловживанням у сфері видачі водійських посвідчень та недопущення порядку приймання відповідних іспитів, що має мінімізувати корупційні ризики. Встановлення відповідальності за порушення порядку атестації спеціалістів закладів, що проводять підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, додатково гарантуватиме, що підготовкою водіїв займаються кваліфіковані фахівці.

Однак, окрім вказаних вище переваг, 127-4 КУпАП має певні слабкі сторони та проблеми у застосуванні. Перша частина цієї статті спрямована на встановлення адміністративної відповідальності за недотримання встановленого порядку проведення державної акредитації установ, які здійснюють навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, а також за порушення вимог, пов'язаних із атестацією їхніх фахівців. Друга частина – за порушення правил організації та проведення іспитів для отримання права на керування транспортними засобами або за порушення порядку видачі водійських посвідчень. Важливо відзначити, що запропонована редакція норми не містить чіткого переліку конкретних правопорушень, за які передбачається адміністративна відповідальність. Дана норма відсилає до положень нормативних актів, зокрема до Порядку державної акредитації установ, що здійснюють підготовку водіїв, та атестації їхніх спеціалістів, затвердженого постановою КМУ від 20 травня 2009 року № 490 [3], а також до Інструкції про порядок приймання іспитів для отримання права на керування транспортними засобами та видачі водійських посвідчень, затвердженої наказом МВС України від 7 грудня 2009 року № 515 [4].

Проте така законодавча конструкція викликає певні сумніви щодо її відповідності вимогам пункту 22 статті 92 Конституції України, яка встановлює, що адміністративні правопорушення та відповідальність за них мають визначатися виключно законами України [5]. Таким чином, формулювання адміністративного правопорушення має бути закріплене безпосередньо у законодавчому акті, прийнятому Верховною Радою України, що є необхідною умовою для забезпечення юридичної визначеності та правової стабільності.

Література:

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності у сфері підготовки та допуску водіїв до керування транспортними засобами: Закон України від 13.07.2023 № 3234-IX. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3234-20#n6>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Про затвердження Порядку державної акредитації установ, що здійснюють підготовку водіїв, та атестації їхніх спеціалістів: постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 № 490. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2009-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження деяких нормативно-правових актів, що регламентують порядок підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів у закладах, що проводять таку діяльність, їх державну акредитацію та атестацію спеціалістів, а також допуску громадян до керування транспортними засобами, видачі (обміну) посвідчень водія: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.12.2009 № 515. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-10#n9>

ОСНОВНІ НОРМИ І ПРАВОВІ ШЛЯХИ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ДЛЯ БОРОТЬБИ З КІБЕРАТАКАМИ

*Бобик Юлія Володимирівна,
студентка Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет*

*Науковий керівник: Санжаров Валерій Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
Державний податковий університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4082

Сучасна кіберзлочинність створює цілу низку проблем для правознавців, в тому числі генерує проблеми і виклики для міжнародного нормотворення. Кіберпростір та його захист став постійно зростаючою проблемою для міжнародної спільноти [1, с. 1-5]. Юристи-міжнародники, звертаючись до питання кібербезпеки, в пошуку релевантних відповідей

на кібератаки перед усім розглядають проблеми визначення правової природи кіберпростору та забезпечення умов колективної безпеки [2, с. 46-51]. Існуюча правова база управління інтернетом сформована багатостороннім (узгодження інтересів окремих акторів-держав) та комерційним (присвоєння доменних імен) підходами [1, с. 6]. Майбутній міжнародний правовий режим кіберпростору, на думку багатьох спеціалістів, має базуватись на його визнанні «спільною спадщиною людства». Тобто на кіберпростір мають бути розповсюджені принципи непривласнення, спільного управління, мирного використання та збереження [1, с. 201-210].

Сполучені Штати [1, с. 463-472] та їхні західні союзники (Велика Британія [1, с. 191-200; 3, с. 28-30], Німеччина [1, с. 73-88; 4, с. 219-227; 5, с. 71-73], Франція [1, с. 62-72], Іспанія [1, с. 11-25]) мають чітко виписані стратегії кібербезпеки та вважають виправданим і необхідним дотримуватися динамічного застосування існуючих норм міжнародного права до кіберпростору [1, с. 201-210].

Серед наскрізних питань, які необхідно вирішити для забезпечення стабільності та безпеки в кіберпросторі, є ті, що стосуються присвоєння авторства (через поширення анонімності в Мережі, використання третіх сторін державами для вчинення міжнародно протиправних дій за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій), відповідальності, меж дозволеного реагування. Можна констатувати, що міжнародне право потребує створення централізованого міжнародного механізму атрибуції [6, с. 303-306].

Зусилля ООН по виробленню глобального консенсусу, обґрунтуванню колективної думки держав-членів та впровадженню нових правил у сфері кіберзлочинності на глобальному рівні мають недолік, який полягає в загальному характері висновків та рекомендацій робочих груп, позбавлених детальних правил щодо застосовності діючого міжнародного звичаєвого права. Опублікований в 2017 році Талліннський посібник 2.0 (перше видання 2013 року), який підтримується Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), містить більш чіткі норми, надає юридичні аргументи та викладає позицію, якої переважно дотримуються західні уряди [7; 1, с. 226-247]. Базовим є положення що для регулювання міжнародних відносин у кіберпросторі достатньо діючих норм міжнародного права. Талліннська інструкція пропонує в якості першого кроку для реагування на кібератаку визначення приписування (авторства) кібероперації. Враховуючи існуючу ситуацію значної невизначеності в кіберпросторі за відсутності достатньої інформації, Талліннський посібник зазначає, що одностороння реакція держави на кібер-напад має відповідати критерію розумності, відповідно до

контексту в кожному конкретному випадку. Вирішальним фактором для виправдання зворотної реакції експерти-автори Талліннського посібника вважають серйозність порушення відповідно до прецедентної практики Міжнародного суду ООН. Втім якщо держава вживає контрзаходів проти кіберактивності іншої держави, вона завжди ризикує, бо якщо згодом буде виявлено помилку в приписуванні (атрибуції), ця держава своєю відповіддю вчинить міжнародне протиправне діяння та повинна понести відповідальність. Разом з тим Талліннський посібник вимагає від держав ефективного припинення зловмисних кібероперацій, як тих, що відбуваються, так і тих, що готуються та про які попереджено [1, с. 226-247].

Юрисдикційні норми міжнародного права наразі є недостатніми для вирішення нових проблем, які породжує кіберпростір, тому зусилля з розробки міжнародно визнаних норм є вирішальними в цій галузі.

Література:

1. Routledge Companion to Global Cyber-Security Strategy / ed. S. N. Romaniuk, M. Manjikian. London-New York: Routledge, 2021. 657 p.
2. Вітюк Д. Л. Міжнародний механізм запобігання злочинності в умовах глобалізації електронних комунікацій // Юридична наука. 2019. № 5 (95). С. 46-51.
3. Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф., Санжаров В. А. Третя національна стратегія кібербезпеки Великої Британії: політика «на майбутнє» в динамічному технічному середовищі // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 9. С. 28-30.
4. Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф., Санжаров В. А. Виклики сучасної кібербезпеки: інституційні і правові відповіді Німеччини // Ірпінський юридичний часопис. Серія: право. 2023. Вип. 3 (12). С. 219-227.
5. Санжарова Г. Ф., Мацелик М. О., Санжаров В. А. Еволюція стратегії кібербезпеки Німеччини протягом останніх трьох десятиліть: інституційний та правничий виміри // Наукові тренди постіндустріального суспільства: матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Суми, 31 березня 2023 р. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. С. 71-73.
6. Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф. Атрибуція злочину як критично важлива проблема кібербезпеки // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 9. С. 303-306.
7. Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations / ed. M. N. Schmitt. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

КОНЦЕПЦІЯ ПОДАТКОВОГО РЕЗИДЕНТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: НАЯВНІСТЬ СИНЕРГІЇ ЧИ ПРИВІД ДО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ?

*Вітюк Максим Сергійович,
аспірант 3-го року навчання, Національний
університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: 0000-0001-7614-1190*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4085

Верховенство права є основоположним принципом демократичного суспільства, який гарантує, що закони є чіткими, прозорими та застосовуються послідовно. Він тісно пов'язаний з принципами демократії та прав людини, формуючи основу для справедливого врядування [2, ст. 169]. Відповідно до доповіді, схваленої Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року, було визначено наступні елементи верховенства права: законність; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до незалежного правосуддя; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом [1]. Як бачимо, верховенство права є багатограним явищем, тому, як слушно зазначає М. І. Козюбра, найефективнішим способом концептуалізації верховенства права є визначення його як цілісного набору взаємозалежних принципів, які в сукупності формують фундамент для будь-якого демократичного суспільного ладу та будь-якої системи права [3, ст. 3].

У сфері оподаткування, провідна міжнародна Організація Економічного Розвитку та Співробітництва (ОЕСР) також наголошує на важливості верховенства праві сьогодні. В одному зі своїх звітів ОЕСР зазначила, що ефективна реалізація та дотримання верховенства права напряму залежить від передбачуваності, послідовності та підзвітності правової системи [8, ст. 3]. Багато з цих елементів також визнані невід'ємними складовими належного врядування, що відіграють вирішальну роль у зміцненні економічної стабільності, підтримці громадського порядку, забезпеченні ефективного надання державних послуг та є важливими компонентами податкової політики [7, ст. 1].

Як зазначає Попович О. В., верховенство права в податковій системі встановлює допустимі межі як для законодавців та податкових органів при визначенні податків і зборів, так і для платників податків при регулюванні податкових відносин. Цей принцип охоплює як матеріальний, так і процесуальний аспекти. Матеріальна складова наголошує на визнанні людини, її життя та здоров'я найвищою

соціальною цінністю. Процесуальна складова забезпечує дотримання у правотворчій та правозастосовній діяльності принципів правової якості, послідовності та однакового застосування [4, ст. 254].

У той же час, існуючі податкові системи сучасних країн часто йдуть всупереч з вказаним принципом та його елементами, що породжує прояви невизначеності, нерівності, несправедливості та фактично сприяє свавіллю державних органів. Такі несприятливі ситуації трапляються з громадянами в податковій площині повсякчас, незалежно від країни та громадянства, зокрема, при визначенні податкових зобов'язань в розрізі податкових перевірок, «фіскального» тлумачення норм та необґрунтованого нарахування штрафів, визначенні податкового резидентства фізичних осіб тощо. Саме не останньому явищі хотілося б зацентувати більше уваги.

Як зазначалося, верховенство права – це багатогранне поняття. У нашому аналізі ми зосереджуємося насамперед на чіткості, визначеності, стабільності та передбачуваності, які дають змогу громадянам впевнено планувати та належним чином передбачати свої юридичні та фінансові плани.

У контексті податкового резидентства фізичні особи повинні мати можливість визначати свій резидентський статус на основі об'єктивних критеріїв, які є справедливими, чіткими та легко зрозумілими, забезпечуючи послідовність у різних обставинах та умовах. Однак, існуючі підходи до визначення податкового резидентства не повною мірою відображають реалії сучасних умов та глобальної динаміки світу. Це у свою чергу часто формує невизначеність, нерозуміння свого податкового статусу з боку фізичної особи, та веде до «профіскального», несправедливого тлумачення норм з боку податкових органів. Як зазначала Шугалєва І. Г., правова невизначеність у податковому законодавстві часто призводить до суперечливих тлумачень податкового резидентства, що спричиняє спори між платниками податків та податковими органами. Саме тому це питання є особливо важливим у контексті міжнародного оподаткування та для осіб, які займаються транскордонною діяльністю, де різні правила та тлумачення резидентства створюють додаткові складнощі та ризики [5, ст. 104].

Безумовно, концепція податкового резидентства відрізняється в різних юрисдикціях, на що впливає правова та податкова система кожної країни, а також культурні та національні особливості. Тим не менш, податкове резидентство зазвичай визначається на основі кількох ключових підходів: резидентство в класичному розумінні, яке в першу чергу враховує соціальні та економічні зв'язки; місце постійного проживання; правило 183 днів, яке передбачає податкове резидентство на основі тривалості перебування в юрисдикції; тести доміцилію, які

оцінюють довгострокові або звичні зв'язки особи з конкретною країною [6]. На практиці, попри різноманітні існуючі роз'яснення з боку податкових органів, ці правила залишаються досить загальними і не враховують належним чином індивідуальні обставини та особливості. Як наслідок, вони надають податковим органам широкі дискреційні повноваження і залишають простір для довільного тлумачення при визначенні податкового резидентства. Це, в свою чергу, поглиблює невизначеність громадян щодо їхнього податкового статусу та ускладнює їхню здатність впевнено прогнозувати податкові зобов'язання. Нижче пропонується короткий огляд деяких з таких неоднозначних ситуацій.

Форс-мажорні обставини та статус податкового резидента біженців і переміщених осіб

Одна з найгостріших суперечностей у правилах податкового резидентства стосується осіб, які постраждали від форс-мажорних обставин. Збройні конфлікти, стихійні лиха та політичні кризи можуть змусити людей переїхати до іншої країни фактично на невизначений термін без початкового наміру залишитися там назавжди. Однак, згідно з традиційною системою податкового резидентства, тривала фізична присутність у новій юрисдикції може призвести до «ненавмисного» набуття статусу податкового резидента.

Як показали реальні приклади осіб під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, оподаткування біженців та переміщених осіб викликає значні занепокоєння, зокрема в контексті дотримання принципу визначеності та справедливості. Якщо слідувати класичним підходам до податкового резидентства, особи, які покинули свою країну через згадані обставини, можуть зіткнутися з неочікуваними податковими зобов'язаннями в приймаючій країні, без фактичної волі на це. Відсутність чітких положень в законодавстві, які б належним чином враховували форс-мажорні обставини, початкові наміри осіб щодо переміщення, ставить останніх у непевне становище, фактичну невизначеність щодо свого майбутнього. Це вже підтверджувалося численними випадками біженців з України, котрі протягом значного часу повноцінно не розуміли як їм діяти зі своїм податковим резидентством після виїзду з України.

Для забезпечення верховенства права в таких випадках правила податкового резидентства повинні передбачати чіткі винятки та/або альтернативні критерії для осіб, які були змушені змінити місце проживання через надзвичайні обставини. Нормотворці повинні забезпечити, щоб податкові системи залишалися справедливими і не створювали надмірних труднощів для і так вразливих категорій громадян. Саме тому, вирішення цього питання вимагає міжнародної співпраці та

включення категорії форс-мажорних обставин до системи податкового резидентства для запобігання свавільному оподаткуванню.

Цифрова економіка та ерозія фізичної присутності як визначальний фактор податкового резидентства

Зростаюча поширеність віддаленої роботи та цифрового кочівництва виявила обмеженість традиційних правил податкового резидентства. Історично податкове резидентство було прив'язане до фізичної присутності в країні, але цей підхід дедалі більше застаріває у світі, де люди можуть працювати з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету.

Деякі юрисдикції почали адаптувати свої податкові правила до зростання віддаленої роботи, запровадивши візи для цифрових кочівників. Однак ці заходи фактично не вирішують основну проблему визначення податкового резидентства. Багато людей, які працюють віддалено на іноземних роботодавців, фактично можуть залишатися в правовій «сірій зоні», оскільки традиційні правила визначення резидентства не враховують їхніх унікальних обставин. Деякі країни можуть намагатися оподатковувати дистанційних працівників на основі місцезнаходження їхнього роботодавця, тоді як інші продовжують застосовувати суворі критерії фізичної присутності, створюючи конфлікти та ризики подвійного оподаткування.

Для забезпечення справедливого та передбачуваного застосування податкового законодавства критерії резидентства мають еволюціонувати, щоб відображати сучасні економічні реалії. Це може включати запровадження гібридних моделей податкового резидентства, які враховують економічні зв'язки, віртуальну роботу та вплив цифрової діяльності на податкові зобов'язання. Без таких реформ система податкового резидентства й надалі відставатиме від економічного розвитку, створюючи невизначеність для платників податків і проблеми для податкових адміністрацій.

Підсумовуючи вище зазначене, хотілося б звернути увагу на висновки австралійського вченого Марка Ліблера, котрий у своїй роботі «Tax and Rule of Law» зазначив, що для пошуку балансу податкових правил та принципів верховенства права, слід шукати нові рішення та підходи в новому законодавчому захисті платників податків. Науковець вбачає в цьому єдиний спосіб забезпечити достатній захист платників податків, водночас зберігаючи верховенство права та підвищуючи довіру громадськості до податкової системи [7, ст. 1-2].

Погоджуючись із таким твердженням, необхідно зазначити, що чинна система податкового резидентства містить численні неузгодженості, які в контексті багатьох сучасних ситуацій можуть грубо суперечити принципу верховенства права. Правова визначеність, передбачуваність та справедливість часто порушуються в контексті

класичних, та можливо дещо застарілих, підходів до визначення податкового резидентства, суб'єктивним адміністративним розсудом та неврахуванням індивідуальних обставин, намірів громадян. Швидкі зміни, спричинені діджиталізацією та дистанційною роботою, ще більше підкреслюють необхідність еволюції правил податкового резидентства відповідно до сучасних реалій з метою приведення їх у відповідність до принципу верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Верховенство Права. <https://supreme.court.gov.ua/>. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Olijnyk.pdf.
2. Європейська Комісія «за Демократію Через Право» (венеційська Комісія). ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року),. *ПРАВО УКРАЇНИ*. 2011. вип. 10. С. 169-184. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
3. Козюбра М. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В УКРАЇНІ. *ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В УКРАЇНІ*. 2010. С. 1-26. URL: <https://npu.edu.ua/media/kunena/attachments/legacy/files/03.pdf>
4. Попович О. В. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИНАХ. *Нове українське право*. 2022. вип. 3. С. 253-260. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/310/275>
5. Шугалєва І. Г. ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ. *Приватне та публічне право*. 2021. вип. 4. С. 101-106. URL: http://pp-law.in.ua/archive/4_2021/17.pdf
6. Bishop M. Current issues and changes to individual tax residency rules. *Holding Redlich*. 13.12.2021. URL: <https://www.holdingredlich.com/current-issues-and-changes-to-individual-tax-residency-rules> (дата звернення: 12.02.2025).
7. Mark Liebler. Tax and the Rule of Law. *Annual Tax Lecture, Melbourne Law School*. 2022. С. 1-19. URL: https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/4087391/Mark-Leibler-Paper-Version-Tax-and-the-Rule-of-Law8981853.2.pdf
8. Following Rule of Law and Raising Tax Certainty, Wuzhen Action Plan (2019-2021) Final Report / Belt and Road Initiative Tax Administration Cooperation Mechanism. 2021. 1-49 с. URL: <https://www.britacom.org/gkzl/jxz/Documents/202109/P020220526570875864939.pdf>

СУБ'ЄКТИВНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО НА АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЗА ЗАП

*Горбаньов Юрій Анатолійович,
аспірант кафедри адміністративного права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0002-8355-2232*

*Науковий керівник: Белікова Марина Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4062

Право громадян на оскарження гарантоване статтею 55 Конституції України. Порядок же реалізації його реалізації при оскарженні адміністративних актів, процедурних рішень та дій, а також бездіяльності адміністративних органів вміщений в положеннях Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 року (далі – ЗАП).

У теорії права та науковій літературі право на адміністративне оскарження відноситься до так званого «суб'єктивного» публічного права. Суб'єктивне публічне право – це міра дозволеної поведінки приватної особи об'єктивним правом у публічно-правових відносинах із метою задоволення своїх інтересів. Суб'єктивні публічні права притаманні лише приватним особам, їм властиві диспозитивність, автономія волі, націленість на задоволення особистого законного інтересу. Об'єктивне ж право – це система норм права, яка існує в незалежності від волі особи та на підставі яких виникають правовідносини [1, с. 328]. Об'єктивним правом в контексті теми нашого дослідження буде безпосередньо положення ЗАП.

Відповідно до приписів ЗАП (статті 78) таким правом наділена особа, яка вважає, що: 1) прийнятим адміністративним актом чи його виконанням порушено або може бути порушено її право, свобода чи законний інтерес; 2) процедурне рішення або дія, бездіяльність адміністративного органу негативно впливає на її права, свободи чи законні інтереси [2]. Такими особами, виходячи із комплексного аналізу положень ЗАП є адресат та заінтересована особа. При цьому звернемо увагу на тому, що, адресатом за таких умов слід розглядати особу, яка з метою забезпечення реалізації свого права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку звертається до адміністративного органу із заявою про прийняття адміністративного

акта, а також особу, стосовно якої адміністративний орган ініціював адміністративне провадження. Заінтересована ж особа не є адресатом, вона не ініціює адміністративну процедуру, проте прийняття адміністративного акту негативно впливає або може вплинути на її право, свободу чи законний інтерес. Як адресат, так і заінтересована особа відносяться ЗАПом до учасників адміністративного провадження, всі інші особи, які беруть участь в адміністративному провадженні таким правом не наділені. Зараз йдеться про «осіб, які сприяють розгляду адміністративної справи», а саме: свідка, експерта, перекладача, спеціаліста, вони не мають особистою заінтересованості в розгляді та вирішенні адміністративним органом справи.

Питанням, що є надзвичайно важливим до розуміння це те, що саме та як особа може оскаржити? Відповідаючи на нього, слід знову ж таки звертатися до положень ЗАП, що зайвий раз підкреслює вищенаведену тезу про те, що суб'єктивне публічне право реалізується у спосіб та порядку встановленим об'єктивним.

За нормами ЗАП особа може оскаржити як вже прийнятий адміністративний акт, так і процедурне рішення чи дію в межах адміністративного провадження. Приміром, відмову щодо початку адміністративного провадження; відмову в наданні статусу заінтересованої особи; відмову щодо відводу посадової особи адміністративного органу (члена колегіального органу) або особи, яка сприяє розгляду справи; рішення про зупинення або закриття адміністративного провадження; відмову в наданні доступу до матеріалів справи або обмеження права особи на ознайомлення з такими матеріалами (стаття 78 ЗАП) [2]. Крім того підлягає оскарженню й бездіяльність адміністративного органу, котра порушує права приватної особи. Варто підкреслити, що ЗАП частково запозичив положення Кодексу адміністративного судочинства України, та обмежив можливість звернення зі скаргою на процедурні рішення чи дії, що прийняті чи вчинені відповідно, до ухвалення адміністративного акту. Їх перелік наведений у частині другій статті 78 ЗАП. Тобто, можна стверджувати про обмеженість суб'єктивного права на адміністративне оскарження за ЗАП його предметом.

Підводячи короткі підсумки, відзначимо, що суб'єктивне публічне право на адміністративне оскарження за ЗАП належить не всім учасникам адміністративного провадження в широкому розумінні, воно також обмежується предметом скарги.

Література:

1. Загальне адміністративне право : підручник / за загальною редакцією Р. С. Мельника. – Видання друге. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 688 с.
2. Про адміністративну процедуру : Закону України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#top>

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

*Моргун Надія Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та національної безпеки,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-2997-9975*

*Шевчук Олександр Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри оперативно-розшукової
діяльності та національної безпеки,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-5513-6517*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4076

Зростання соціальних ризиків, зумовлене економічними перетвореннями, є закономірним явищем, що потребує відповідного правового регулювання. У зв'язку з цим важливу роль відіграють програми соціального страхування, які виступають основною формою соціального забезпечення в умовах ринкової економіки. Українське законодавство щодо соціального страхування базується на положеннях міжнародних актів, зокрема Конвенції МОП "Про мінімальні норми соціального забезпечення" [1] та Європейського кодексу соціального забезпечення [2]. Зазначені нормативні документи визначають основні соціальні ризики, що підлягають страхуванню, зокрема хворобу, безробіття, старість, інвалідність та інші обставини, які впливають на добробут громадян. Унаслідок настання таких ризиків особи можуть втратити або суттєво зменшити свої доходи, тому держава забезпечує їх соціальний захист через систему страхування, що фінансується за рахунок внесків застрахованих осіб.

З розвитком суспільних відносин в Україні були визнані нові соціальні ризики, зокрема народження та виховання дітей, що обумовило розширення підстав для надання соціальних допомог. Однак, незважаючи на наявність правової бази, термінологічна невизначеність у сфері соціального страхування створює складнощі для правозастосування. Розмежування понять "страховий ризик" та "страховий випадок" є принципово важливим, оскільки перший є ймовірною подією, а другий – фактичною обставиною, що породжує право на отримання виплат. Необхідність удосконалення правових норм у цій сфері обумовлена як еволюцією соціально-економічних процесів, так і практичними потребами функціонування системи соціального захисту.

Соціальне страхування ґрунтується на принципах платності, солідарності та еквівалентності виплат. Водночас такі аспекти, як обов'язковість участі, державне регулювання та соціальне партнерство, не є визначальними для правової природи соціального страхування, хоча і відіграють важливу роль в адміністративному механізмі його функціонування. У зв'язку з цим для формування ефективної правової конструкції соціального страхування необхідно орієнтуватися на ключові характеристики страхового принципу. Головним завданням соціального страхування є забезпечення стабільності у соціально-економічній сфері шляхом компенсації втрат доходів, зумовлених несприятливими життєвими обставинами.

Державне соціальне страхування базується на принципах обов'язковості та солідарності, що забезпечує громадянам гарантований рівень доходів у випадку соціальних ризиків. Джерелом фінансування системи є страхові внески, що сплачуються як працівниками, так і роботодавцями, що дозволяє рівномірно розподілити фінансове навантаження між учасниками. В Україні соціальне страхування функціонує на засадах солідарності, що передбачає перерозподіл коштів у межах суспільства з метою підтримки найбільш вразливих категорій громадян. Водночас у деяких аспектах, зокрема у сфері пенсійного забезпечення, розмір виплат залежить від рівня та тривалості страхових внесків, що стимулює громадян до довгострокової участі в системі.

Реформування соціального страхування в Україні є складовою державної фінансової політики та впливає на стабільність фінансової системи загалом. Основними джерелами фінансування фондів соціального страхування є обов'язкові внески, бюджетні асигнування, штрафні санкції та благодійні надходження. Водночас високий рівень страхових відрахувань створює значне навантаження на бізнес, що зумовлює необхідність реформування системи. Зокрема, впровадження єдиного соціального внеску та його подальше коригування спрямоване на оптимізацію адміністрування страхових виплат. Останні зміни у

законодавстві передбачають спрощення процедур та зниження ставки внеску, що має сприяти зменшенню рівня тіньової зайнятості.

Важливим аспектом реформування є ліквідація Фонду соціального страхування України та передача його функцій Пенсійному фонду. Проте ефективність цих заходів потребує подальшої оцінки, оскільки система соціального страхування залишається незавершеною в частині фінансування пенсійного забезпечення. З урахуванням світового досвіду, важливим напрямом удосконалення має стати розвиток недержавного пенсійного страхування, що сприятиме зменшенню бюджетного навантаження. Відповідно, подальший розвиток системи соціального страхування має ґрунтуватися на поєднанні державних та приватних механізмів, що забезпечить її фінансову стійкість та ефективність у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Про мінімальні норми соціального забезпечення : Конвенція Міжнародної організації праці від 28.06.1952 № 102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011
2. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квітня 1964 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ФОРМА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ВЛАДИ

*Полюхович Анастасія Миколаївна,
студентка Навчально-наукового інституту
права, Державний податковий університет*

*Науковий керівник: Косілова Ольга Іванівна,
кандидат політичних наук, доцент,
Державний податковий університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4078

Конституціоналізм є однією з центральних концепцій сучасної політико-правової думки, яка формулює принципи організації влади на засадах верховенства права, розподілу владних повноважень та гарантування прав і свобод людини. Він визначає організацію влади на основі конституції.

Як форма філософського осмислення влади, конституціоналізм аналізує не лише юридичні аспекти, але й етичні, соціальні та історичні виміри. Як соціальне явище, конституціоналізм відображає еволюцію

поглядів, ідей, доктрин про природу конституції та політичної практики втілення таких ідей в життя. Його сутністю є обмеження сваволі публічної влади та здійснення судового контролю за актами органів публічної влади на предмет їх відповідності засадам верховенства права [1, с. 19].

З погляду політико-правової науки, конституціоналізм є сукупністю ідей та уявлень про роль конституції у суспільстві та відповідне їх втілення у політико-правових відносинах. Інтелектуальною основою цієї концепції є ідея забезпечення основних прав і свобод, гарантією чого виступає судовий конституційний контроль [1, с. 23].

Сучасні енциклопедичні словники пропонують безліч варіантів поняття конституціоналізму, які відповідають характеристиці цього філософсько-правового феномена: як суспільно-політичного режиму, при якому функціонують держава та її інститути, як правової ідеології, яка прогнозує розвиток відповідної нормотворчості та правозастосування [2, с. 6-8].

Актуальність конституціоналізму значно зросла в умовах сучасних глобальних та регіональних викликів. У багатьох країнах, де формально існують конституції, спостерігається порушення принципів демократії та обмеження прав людини. Україна в цьому контексті демонструє боротьбу за демократичний розвиток, здійснюючи реформування конституційної системи задля побудови стабільних державних інституцій. Розуміння філософських основ конституціоналізму є важливим в контексті формування справедливого суспільного устрою та правової держави.

Право як складний соціальний феномен існує у формі правових норм, судової практики та суспільних уявлень про справедливість. Конституційне право визначає межі та можливості функціонування державної влади [1, с. 130-142], а філософське осмислення влади через призму конституціоналізму дозволяє зрозуміти глибинні механізми політико-правової організації суспільства та роль правових норм у стабілізації державного устрою.

Конституціоналізм ґрунтується на системі фундаментальних принципів, які мають як теоретичне, так і практичне значення: принцип народного суверенітету як одна з визначальних цінностей конституціоналізму; принцип найвищої юридичної сили Конституції, її визнання безпосередньо чинним вищим правом; принцип верховенства права; наявність контролю за збройними силами й іншим військовими формуваннями; гарантія незалежності суддів; наявність конституційних гарантій основоположних прав і свобод, їхнього захисту від державної сваволі [3].

Більшість згаданих ознак конституціоналізму тісно пов'язані з природою та основним змістом сучасної конституції, проте їхні витоки

беруть початок у концептуальних засадах, сформульованих ще мислителями минулих епох, які заклали основу для побудови конституціоналізму.

Філософське осмислення влади – це багатовимірний аналіз, що охоплює питання її природи, легітимності, розподілу та обмеження. Томас Гоббс бачив владу як необхідний засіб для уникнення «війни всіх проти всіх». Для нього сильна влада забезпечує безпеку та порядок. Жан-Жак Руссо стверджував, що влада є легітимною лише тоді, коли базується на загальній волі народу. Шарль Монтеск'є обґрунтував необхідність розподілу влади як гарантії свободи. Він говорив, що кожна гілка влади працює самостійно без протипада щодо інших. За Платоном, владу повинні здійснювати філософи, оскільки вони здатні мислити про загальне благо. Арістотель також підкреслював важливість влади, яка прагне досягти добробуту громадян.

Основною метою конституціоналізму є застосування Конституції України шляхом втілення принципу верховенства права та закріплення правового характеру державності [4, с. 57-58]. Конституціоналізм і філософське осмислення влади тісно пов'язані між собою, адже він є практичним втіленням філософських концепцій про природу, розподіл, обмеження та легітимність влади. Проте глобалізація, міграція та розвиток технологій є серйозними викликами для сучасного конституціоналізму. Кожен із цих факторів ставить під сумнів традиційні уявлення про державний суверенітет, громадянство та права людини, вимагаючи нових підходів до конституційного регулювання. Таким чином, сучасні виклики є серйозними та потребують комплексного вирішення. Для їх подолання необхідно посилити міжнародне співробітництво, розвивати нові підходи до конституційного регулювання та забезпечити ефективне виконання конституційних норм.

Список використаних джерел:

1. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с.
2. Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: у 2 кн. Кн. 1: монографія / Х. : Право, 2013. – 392 с.
3. Барабаш Ю. Г., Бориславська О. М., Венгер В. М., Козюбра М. І., Лисенко О. М., Мелешевич А.А. Конституційне права: підручник – К.: ВАІТЕ, 2021. – 528 с.
4. Кичун В., Онищук І. Конституціоналізм як зміст механізму застосування Конституції України / Вісник Конституційного Суду України. № 5, 2021. С. 50-58.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТВАРИН ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

*Співак Марина Вікторівна,
доктор політичних наук, професор, професор
кафедри адміністративного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9471-7154*

*Плугатир Максим Віталійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри адміністративного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-5494-6772*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4075

Насамперед слід зазначити, що переважно увага органів Національної поліції та суспільства прикута більше до кримінально-правових аспектів відповідної проблеми. Щоправда доцільність створення в НПУ окремих підрозділів із захисту тварин від жорстокого поводження вбачається сумнівним, оскільки кількість правопорушень у сфері захисту тварин від жорстокого є незначною, так у 2023 році поліція виявила понад 4,8 млн адміністративних правопорушень, з яких лише 0,1% стосувалися відповідної сфери, а з 369 тисяч кримінальних правопорушень – лише 0,05% [1].

У ст. 32. Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначається, що органи Національної поліції України здійснюють нагляд за дотриманням порядку вихову домашніх тварин (собак) у громадських місцях, за дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та вживають відповідних заходів у разі порушення законодавства у цій сфері [2]. Одночасно у законі не визначаються особливості такого виду нагляду, фактично він поширюється на поведінку особи – власника, яка утримує домашню тварину, який зобов'язаний: забезпечити домашній тварині необхідні умови, що відповідають її біологічним, видовим та індивідуальним особливостям, відповідно до вимог закону; дотримуватися санітарно-гігієнічних норм експлуатації жилого приміщення, де утримується домашня тварина (місце постійного утримання), та норм співжиття тощо [2].

Забороняється утримувати тварин: особам, на яких накладалося адміністративне стягнення або застосовувалися заходи впливу за

вчинення правопорушення, пов'язаного з жорстоким поводженням з тваринами, – протягом року з дня набрання законної сили постановою про накладення адміністративного стягнення чи застосування заходів впливу; особам, які притягалися до кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами або були звільнені від кримінальної відповідальності та провадження у справі закрито за nereабілітуючими обставинами, або стосовно яких були застосовані примусові заходи медичного чи виховного характеру, – протягом 10 років з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду або рішенням про звільнення від кримінальної відповідальності та закриття провадження, або рішенням про застосування, продовження, зміну примусових заходів медичного чи виховного характеру [2].

Окрім цього нагляд поліції поширюється на транспортування тварин, під яким розуміється – перевезення тварин, що здійснюється одним або кількома транспортними засобами, а також пов'язані з ним операції, включаючи завантаження (вивантаження), перезавантаження і відпочинок в місцях зупинки, до моменту вивантаження тварин за місцем призначення [3]. Слід відмітити, що у чинних правилах дорожнього руху не прописано жодних вимог щодо транспортування собак, котів та інших домашніх улюбленців. Фактично, їх прирівнюють до вантажу, тобто головна умова – аби вони не заважали безпечно керувати автомобілем. До Закону України «Про дорожній рух», а саме ст. 16. «Основні права та обов'язки водія транспортного засобу» Законопроектом 9016 від 14.02.2023 пропонувалося внести зміни і доповнити текст п.п.: «здійснювати перевезення в транспортних засобах тварин у спосіб, що не заважає керуванню транспортним засобом та дотримання водієм правил дорожнього руху» [4]. При цьому чіткі правила перевезення собак та котів у законодавстві не визначені. Натомість прописані принципи, яких має дотримуватися водій: комфорт для тварини і безпека для пасажирів; уникнення впливу тварини на дотримання водієм правил дорожнього руху; вибір спеціальних засобів для перевезення, що відповідають стандартам безпеки; фіксація місця перевезення поза межами переднього сидіння; надійне кріплення будь-яких засобів для перевезення тварини [5]. Принагідно відмітимо, що адміністративна відповідальність за порушення Правил транспортування тварин передбачене ст. 89 КУпАП [6].

Також нагляд Національної поліції може поширюватись на дотримання певних заборон, які містяться у законодавстві: жебракування з тваринами; залишати тварину в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини при температурі повітря більше +20°C та менше +5°C; замурування тварин у підвальних приміщеннях; залишати домашню тварину прив'язаною, якщо довжина прив'язі становить менше

20 метрів, крім собак, що виконують сторожові функції, для яких така довжина має становити не менше 10 метрів; залишати тварину без можливості сховатися у приміщенні, споруді тощо, прив'язаною під дією прямого сонячного проміння при температурі повітря більше +20°C або менше 0°C; залишати домашню тварину прив'язаною без нагляду у громадських місцях чи місцях скупчення людей (поблизу зупинок, магазинів тощо), а також прив'язувати тварин до транспортних засобів та примушувати до бігу за моторними транспортними засобами [2].

Отже, одним з важливих суб'єктів на якого законодавцем покладається нагляд за дотриманням Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» є Національна поліція. Такий вид нагляду слід розуміти як захід адміністративного примусу, що має запобіжний вплив у сфері забезпечення захисту тварин та дотримання правил їх утримання, вихову, перевезення тощо.

Література:

1. Березюк О. Уряд відкинув ідею створення зоополіції для захисту тварин. 29 квітня 2024 року. URL: <https://babel.ua/en/news/106557-the-government-rejected-the-idea-of-creating-a-zoo-police-to-protect-animals>
2. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 року. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
3. Про затвердження Правил транспортування тварин: постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-%D0%BF#n8>
4. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечного перевезення тварин в транспортних засобах». URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/00cc5b2e-0506-41f7-9e2d-0085bc0f0307>
5. В Україні можуть вести штрафи за неправильне перевезення тварин. 15 лютого, 2023. ЗАБОРОНА. URL: <https://zaborona.com/v-ukrayini-mozh-ut-vesty-shtrafy-za-nepravylne-perevezennya-tvaryn/>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

РОЗВИТОК ПРАКТИКИ ЄСПЛ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИЗНАННІ ТА ВИКОНАННІ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ

*Ващинець Іван Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та
галузових правових дисциплін Київського університету
права Національної академії наук України
ORCID: 0000-0002-6983-6151*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4066

УДК 341.63

Незважаючи на ще порівняно недавню відсутність уваги з боку Європейського суду з прав людини до питань дотримання прав людини під час розгляду спорів міжнародними комерційними арбітражами, сьогодні практика Суду безумовно визнає необхідність дотримання таких прав як при розгляді цих спорів, так і на стадії визнання і виконання вже прийнятих арбітражами рішень. В останньому випадку заявники, як правило, скаржаться на порушення права на справедливий суд, передбаченого цивільною частиною статті 6(1) Європейської конвенції з прав людини.

У цьому контексті примітною є справа “Xavier Lucas v. France” (заява №15567/20), рішення в якій винесене Європейським судом 9 червня 2022 року [1]. Заявник, французький бізнесмен, звернувся до ЄСПЛ із заявою про порушення його права на доступ до суду, зокрема, через те, що Касаційний суд Франції відмовив йому в скасуванні арбітражного рішення, яким з нього і з компанії, де він був мажоритарним акціонером, було стягнуто значну суму коштів, лише на тій підставі, що його адвокатом було подано заяву про скасування арбітражного рішення у паперовій формі, а не в електронній. При цьому Касаційний суд скасував рішення апеляційного суду, яким було скасовано рішення міжнародного арбітражу в зв'язку з недотриманням вимог змагальності та через те, що арбітр не діяв як “дружній посередник”.

Європейський суд з прав людини визнав наявність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, оскільки на заявника було покладено непропорційний тягар, що порушує справедливий баланс між законним інтересом стосовно забезпечення дотримання формальних вимог звернення до суду, з одного боку, та правом доступу до суду, з іншого. Визнаючи наявність законодавчої вимоги щодо необхідності звернення до суду в електронній формі та відсутність підстав вважати її непередбачуваною чи свавільною, Суд, проте, зауважив, що було б надмірним покласти на заявника і його адвоката відповідальність за неподання заяви до суду в електронній формі за умов відсутності чіткої інформації стосовно такого подання і відсутності судової практики з цього питання. У зв'язку з цим ЄСПЛ виснував, що неврахування Касаційним судом практичних перешкод, з якими стикнувся заявник, намагаючись виконати законодавчі вимоги щодо подання заяви в електронній формі, вказує на наявність у рішенні Касаційного суду надмірного формалізму.

В іншій справі “NDI Sopot S.A v. North Macedonia” [2], розглянутій зовсім недавно, Суд визнав порушення права заявника – польської компанії – на справедливий суд, допущене державними судами на стадії визнання і виконання арбітражного рішення. Заявнику було відмовлено у задоволенні його заяви про виконання винесеного на його користь рішення арбітражу Міжнародної торгової палати (ICC) через нібито наявні процедурні порушення арбітражного розгляду, які полягали у нерозкритті арбітром, призначеним заявником, інформації, що могла, на думку державних судів, поставити під сумнів його об'єктивність та безсторонність. Цікавою особливістю даної справи є те, що голова апеляційної колегії, яка залишила без змін рішення першої інстанції про відмову, є дружиною працівника компанії, проти якої було винесене арбітражне рішення і яка активно заперечувала проти задоволення заяви про виконання. Заявник намагався оскаржити рішення апеляційної інстанції до Верховного суду, але його скаргу не було прийнято.

У цій справі ЄСПЛ визнав обґрунтованими сумніви заявника щодо безсторонності головної судді апеляційної колегії, застосувавши об'єктивний тест, та зауважив, що суддя повинна була проявити більшу обачливість, особливо з огляду на специфіку питань, що вирішувалися нею у вказаній справі. Ці міркування виявилися достатніми для Суду, щоб зробити висновок про те, що склад апеляційного суду не гарантував безстороннього розгляду і не відповідав вимогам Конвенції. При цьому, на думку ЄСПЛ, не має значення, що апеляційна колегія складалася з трьох суддів, оскільки з урахуванням таємниці ухвалення судового рішення неможливо встановити реальний вплив голови колегії на його прийняття.

Наведені вище та інші рішення ЄСПЛ з цього питання вказують на те, що надалі слід очікувати подальшого розвитку практики Суду з питань дотримання прав людини на стадії визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражних судів. Це сприятиме гармонізації підходів національних судів у подібних справах та подальшому формуванню їхньої проарбітражної позиції.

Література:

1. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.06.2022 у справі “*Xavier Lucas v. France*” (заява №15567/20). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-217615> (дата звернення 31.01.2025).
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 26.11.2024 у справі “*NDI Sopot S.A v. North Macedonia*” (заява №6035/17). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-238102> (дата звернення 31.01.2025).

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК МЕГАПРИНЦИП ПРИВАТНОГО ПРАВА

*Пацурківський Петро Петрович,
студент I курсу магістратури Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3137-5046*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4086

Постановка проблеми. Понад сто років тому видатний український теоретик права і соціолог Богдан Кістяківський писав: «У жодній іншій науці немає стільки суперечливих теорій, як в науці про право. При першому ж знайомстві з нею виникає таке враження, ніби вона тільки й складається з теорій, що взаємовиключають одна одну. Найбільш істотні питання про сутність і невід’ємні властивості права вирішуються різними представниками науки по-різному. Суперечка між теоретиками права виникає вже на початку наукового пізнання права, навіть більшою мірою саме з приводу вихідного поняття – до якої сфери явищ належить право» [1, С. 371].

Наразі така ситуація характерна науці цивільного права в цілому, особливо стосовно вирішення у ній ключових світоглядних та методологічних проблем представниками різних традицій пізнання цивільного права та його наукових шкіл. В епіцентрі таких дискусій опинився і феномен диспозитивності в цивільному (приватному) праві.

До прикладу, ще з радянської цивілістичної теорії в українську науку цивільного права перейшло методом діалектичного зняття розуміння диспозитивності тільки як *методу* цивільно-правового регулювання. Наразі особливо яскраво та послідовно цей підхід репрезентує Харківська наукова школа цивілістики. Зокрема, таким є розуміння диспозитивності І. В. Спасибо-Фатєєвою та В. І. Кратом, представленому ними у «Підручнику з цивільного права (частина загальна)» [2, С. 19]. При цьому вони уточнюють: «Диспозитивність означає допустимість різних варіантів дій, які може обрати учасник цивільних правовідносин. Цивільна норма може передбачати такі варіанти, можливості, правомочності тощо... навіть якщо.. у нормі [цього] немає, все одно слід виходити із загальнодозвільного методу регулювання – «все дозволено, що не заборонено»» [2, С. 19].

Принципово іншого підходу до розуміння диспозитивності у приватному праві дотримується Н. С. Кузнєцова. Вона стверджує, що диспозитивність є мегапринципом цивільного права і вбачає його витoki у природі приватності цього права [3, С. 35-36]. То чим же є насправді диспозитивність у приватному праві?

Метою дослідження є з'ясування природи диспозитивності в приватному праві за Цивільним кодексом України.

За основу методології дослідження обрано антропосоціокультурний підхід, оскільки приватне право є людиномірним феноменом.

Виклад основних результатів дослідження вважаємо за необхідне розпочати з акцентування уваги на такому парадоксі ЦК України – термін *диспозитивність* у ньому взагалі відсутній, але це не означає, що в Кодексі відсутнє і явище диспозитивності. На нашу думку, вищезазначене пояснюється тим, що творцями ЦК України стали найкращі вчені-цивілісти країни, концептуальні підходи, науковий світогляд та методологічні пріоритети яких сформувалися ще під впливом радянської доктрини цивільного права. А ця доктрина розуміла диспозитивність у цивільному праві обмежено, пов'язувала її лише з цивільно-процесуальним правом [4, С. 52-56].

В той же час творці ЦК, будучи непересічними вченими та академічно доброчесними, опинившись в докорінно іншому суспільно-політичному контексті в незалежній Україні, одержали можливість по-новому поглянути на природу цивільного права, як зазначав А. С. Довгерт, долучитися в цьому до західної пізнавальної традиції цивілістичної науки та до теоретичної спадщини вітчизняних вчених-науковців дорадянського періоду, передусім наукового доробку Йосипа Покровського. За його словами, вищевикладене, разом взяте, мало своїм

логічним наслідком появу у розробників проєкту ЦК України нового цивілістичного мислення, в основі якого лежала ідея природного права, втілена ними згодом у таку ж концепцію ЦК України [4, С. 56-80].

Вже у ч. 1 ст. 1 ЦК України знайшла своє найбільш стисле втілення нова концепція розуміння феномену диспозитивності в цивільному праві. Зокрема, в ній зазначалося, що: «Цивільним законодавством регулюються особисті (виділено нами. – П.П.) немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників» [5]. Зазначимо принагідно, що це не всі властивості диспозитивності як явища, а тільки їх квінтесенція. Але фундаментальне значення для всього цивільного права має та обставина, як резонно зазначила Н. С. Кузнєцова, що цим самим було продемонстровано *приватність («особисті») як домінуючу властивість цивільного права* [3, С. 35].

Свого подальшого розвитку ця властивість знайшла у ч. 1 ст. 2 ЦК України: «Учасниками цивільних відносин є фізичні особи та юридичні особи (далі – особи)» [5]. Згідно ч. 2 цієї ж статті учасниками цивільних відносин є також суб'єкти публічного права – держава, територіальні громади тощо. Принагідно зазначимо, що ВП ВС неодноразово наголошувала таке: «26. ... у випадку, коли держава вступає у цивільні відносини, вона має цивільну правоздатність нарівні з іншими учасниками» [6; 7], тобто, юридична рівність усіх сторін цивільних відносин не порушується в залежності від їх складу.

Як зазначає О. О. Первомайський у коментарі до ст. 2 ЦК України, таке розмежування учасників цивільних відносин на «осіб» і «суб'єктів публічного права» здійснено з огляду на те, що термін «особа» походить від латиномовного терміну *persona*, яким у римському праві позначали тільки таких природних для приватного права його суб'єктів, як фізичні і юридичні особи [8, С. 24]. На нашу думку, в цьому можна побачити намагання розробників ЦК України продемонструвати в такий спосіб свої світоглядні та методологічні пріоритети.

Ключовою для розуміння природи феномену диспозитивності, згідно ЦК України, є його ст. 3 «Загальні засади цивільного законодавства», оскільки саме їй належить роль смислового епіцентру цього Кодексу. Вона пронизує наскрізь усі інші статті, тому не випадково її положення де-факто репрезентують приватно-правові начала (принципи) цивільного права: «Загальними засадами цивільного законодавства є, – зазначається у ній: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; 3) свобода договору;

4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права та інтересу; 6) справедливість, добросовісність та розумність» [5].

Із наведеного очевидно, що не всі природні начала (принципи) увійшли до цього наразі позитивованого їх переліку. Чимало з них поки що залишаються неписаними принципами приватного права, проте від цього їх природа не змінюється. Адже, як зазначає С. П. Погребняк, принципи права – «це радше *«jus nonscriptum»* (неписане право), ніж *«jus scriptum»* (писане право); навіть після їх закріплення в юридичних актах вони – лише *«jus scriptum sensu grammatico»* (записане право), а не *«jus scriptum sensu iuridico»* (писане право)» [9, С. 414-415].

Одним з таких ще незаписаних принципів цивільного (приватного) права є мегапринцип диспозитивності, оскільки він охоплює собою увесь пласт приватно-правової матерії.

Висновки. Диспозитивність є домінатною системоутворюючою властивістю приватного права, його неодмінним атрибутом, репрезентує і втілює його мету як якісно виокремленої системи. Вона лежить в основі усіх цивільно-правових цінностей, передусім цінності особи як учасника цивільних відносин, юридичної рівності, майнової самостійності їх учасників та їх вільного волевиявлення; визначає характер та внутрішню динаміку приватного права в цілому, а тому є його мегапринципом.

Література:

1. Кістяківський Б. О. Вибране. Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка», Серія «Українські мислителі». Київ: Абрис, 1996. 347 с.
2. Цивільне право України: підруч. Частина загальна / Баранова Л. М., Дуденко Т.В. та ін.; за заг. ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ECUS, 2024. 568 с.
3. Кузнєцова Н. С. Мій шлях до цивільного права. Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70 річчя Наталії Семенівни Кузнєцової / за заг. ред. О. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид-во «Юридика», 2024.
4. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 3. Доктрина приватного права України / Н.С.Кузнєцова, Є.О.Харитонов, Р.А.Майданик та ін.; за заг. ред. Н. С. Кузнєцової. 760 с.
5. Цивільний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV в ред. від 10.01.2025, підстава – 4174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

6. Постанова ВП ВС від 26.06.2019 р. у справі №587/430/16-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84573553>
7. Постанова ВП ВС від 26.02.2019 р. у справі №915/478/18, пп. 4.19 і 4.20. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81329465>
8. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ECUS, 2020. 928 с.
9. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. 976 с.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

*Тимченко Геннадій Петрович,
доктор юридичних наук, Інститут
держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

*Юрко Володимир Володимирович,
кандидат юридичних наук, Інститут
держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4065

Принцип верховенства права необхідно розглядати у контексті еволюційних процесів розвитку вітчизняних теорії та практики цивільного судочинства. Сьогодні ідеї верховенства права є домінуючими для більшості правових систем сучасності, покладені в основу міжнародних стандартів судового захисту і характеризують державу як правову. Верховенство права пройшло складний історичний шлях свого становлення, воно нерозривно зв'язано з концепціями правової держави, правосуддя і належних правових процедур. Для розуміння сутності цього принципу за базисний варто прийняти тезис про те, що держава тільки тоді може існувати і еволюціонувати в своєму розвитку, коли вона побудована з урахуванням певних цінностей, які склалися в суспільстві. Таким цінностями, котрі визнаються у правових державах і розвинених демократіях, є права і свободи громадян, їх пріоритетність перед іншими цінностями у розвитку держави.

Аналізуючи вироблену на сьогодні нормативну основу принципу, який розглядається, як результат розвитку сучасних конституційних теорії та положень, ми підкреслюємо важливість судової практики Європейського суду з прав людини, і не тільки в аспекті концептуальних уявлень про вплив наднаціональних органів на вітчизняне законодавство, але й у ширшому плані як можливість співвіднесення моделі вітчизняної судової системи та її елементів з усталеною практикою демократичних держав.

У цьому дослідженні автори намагаються обґрунтувати необхідність зміни акцентів доктрини верховенства права у бік практики дотримання і розробки концепції його реалізації у цивільному процесуальному законодавстві. На обґрунтування елементів принципу верховенства права, в силу обмеженості предмета науки цивільного процесуального права, виділяємо лише два аспекти його пізнання і реалізації – через судоустрій і через цивільне судочинство. Якщо розглядати верховенство права в першому аспекті, то необхідно проводити дослідження організації судової влади згідно з таким принципом. Для другого зрізу пізнання характерним є закріплення верховенства права в положеннях цивільного процесуального законодавства. В такому розумінні, як ми вважаємо, верховенство права слід розглядати не стільки як принцип, скільки як загальну характеристику всього цивільного судочинства, зокрема, з такими рисами: законодавча можливість добитися доступу до суду; адекватність судових процедур суспільним очікуванням; використання процесуальних засобів захисту; відстоювання своїх прав і свобод; оскарження і виконання прийнятих судових рішень.

Першорядним уявляється процес адаптації загального поняття «верховенства права» до регулювання різних суспільних відносин. При цьому треба враховувати, що цей принцип не можна виводити через ті положення, котрі властиві іншим принципам цивільного судочинства. У зв'язку з цим важливим вбачається осмислення механізму реалізації принципу верховенства права.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

*Каминіна Анна Олександрівна,
аспірант Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4077

Суспільні відносини у сфері публічних закупівель урегульовані Законом України «Про публічні закупівлі», який визначає їх як процедуру придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому цим регуляторним законодавством. Закон «Про публічні закупівлі» передбачає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад [1].

При цьому, в ч. 1 ст. 2 Закону наведено вичерпний перелік замовників, тобто суб'єктів, які здійснюють закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до цього Закону. Таким чином, визначальною метою Закону є забезпечення ефективності та прозорості проведення публічних закупівель [1].

Проведення публічних закупівель пов'язано з покладанням певної довіри та відповідальності на її учасників, в першу чергу на осіб, які уповноважені на розпорядження бюджетними коштами з метою забезпечення суспільних потреб.

Такі можливості спрямовані на розвиток суспільних відносин у сфері ринкової економіки, разом з цим в певних випадках обумовлюють виникнення в учасників закупівель протиправного умислу, направленого на збагачення за рахунок бюджетних коштів, що є не лише порушенням процедури проведення публічних закупівель, визначеної вказаним законом, а протиправним діянням, вчинення якого передбачає кримінальну відповідальність.

Першочерговим питанням, яке підлягає вирішенню під час кримінально-правової оцінки дій особи, є визначення конкретного виду складу кримінального правопорушення, яке вона вчинила, а відтак відповідної статті (статей) Кримінального кодексу України (далі – КК

України), що передбачає відповідальність за нього, тобто кримінально-правова кваліфікація.

Розглядаючи кваліфікацію, В. О. Навроцький визначає її як результат кримінально-правової оцінки діяння органами попереднього розслідування та досудового розслідування, внаслідок чого констатовано, що вчинене є злочином, визначено норму кримінального закону, яка передбачає відповідальність за вчинене, і встановлено відповідність між юридично значимими ознаками посягання й ознаками злочину, передбаченого законом, і процесуально закріплений висновок щодо наявності такої відповідності [2, с. 33].

Водночас на сьогодні правова кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель ускладнена відсутністю в КК України спеціальної норми, якою передбачено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, які вчиняються у вказаній сфері суспільних відносин.

У зв'язку з цим, як показує наш аналіз, залежно від певних ознак, механізму вчинення конкретного посягання та його суб'єкта, органи досудового розслідування зазвичай кваліфікують дії винних осіб за такими статтями КК України, як: шахрайство (ст. 190), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191), підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), службове підроблення (ст. 366), службова недбалість (ст. 367), недбале ставлення до військової служби (ст. 425), перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ч. 1, 4, 5 ст. 426-1), що також вказує на розпорошення кримінально-правового потенціалу протидії кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель.

Аналіз судових вироків по вказаній категорії кримінальних проваджень показав, що на практиці має місце досить велика кількість способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, які мають місце на різних стадіях їх проведення, починаючи від розробки та затвердження кошторису доходів та видатків, до яких включається умисно завищена очікувана вартість товарів, робіт та послуг, та закінчуючи етапом виконання укладеного договору про закупівлю.

Варто зазначити, що об'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель передбачає настання суспільно-небезпечних наслідків як її обов'язкову ознаку, а також наявність причинного зв'язку між діянням особи і наслідками, що

настали, тобто діяння вказаної категорії мають матеріальний склад, що є їх важливою «консолідуючою» ознакою.

Суспільно-небезпечні наслідки кримінальних правопорушень, вчинених у сфері публічних закупівель, визначаються як шкода (збиток), завданий державним інтересам внаслідок вчинення протиправного діяння.

Розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є кваліфікуючою ознакою для ряду посягань вказаної категорії та є визначальною для правильної кваліфікації протиправних дій.

Таким чином, наявність спеціально визначеної правової норми КК України, яка б об'єднувала в собі всі можливі варіанти протиправної поведінки у сфері публічних закупівель, з певними кваліфікуючими ознаками (повторність, ступінь співучасті особи, розмір шкоди, спричиненої кримінальним правопорушенням, вчинення посягання в умовах воєнного стану тощо), сприятиме як протидії та запобіганню вчиненню таких кримінальних правопорушень, так і обґрунтованій кримінально-правовій кваліфікації дій винних осіб.

Література:

1. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII.
2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 33.

ПРАВО НА ЗБРОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Кондратюк Наталія Сергіївна,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет*

*Науковий керівник: Параниця Сергій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри правоохоронної діяльності,
Державний податковий університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4069

Збройна агресія РФ проти України, яка триває з 2014 року, суттєво змінила багато аспектів національної безпеки та оборони. Одним із ключових питань, що виникло в умовах воєнного стану, є забезпечення прав громадян на власність та використання зброї. Війна поставила перед

Україною нові виклики, серед яких важливу роль відіграє залучення цивільного населення до захисту країни. У цьому контексті законодавчі зміни, які дозволяють цивільним особам користуватися вогнепальною зброєю в умовах воєнного стану, стали важливим кроком до зміцнення обороноздатності держави.

Уряд України ухвалив рішення, яке дає громадянам право на використання вогнепальної зброї для стримування збройної агресії [1]. Водночас це питання також піднімає ряд правових, етичних та безпекових аспектів, які потребують уваги. У даному контексті важливо розглянути, як нові зміни впливають на правовий статус зброї в Україні, які вимоги ставляться до громадян щодо її використання, а також які ризики та переваги можуть виникнути внаслідок такої ініціативи.

У квітні 2022 року, на фоні ескалації збройного конфлікту з росією, Кабінет Міністрів України затвердив зміни до Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час відсічі агресії. Згідно з новими нормами, громадяни, які мають на руках зброю, можуть використовувати її для захисту країни, а також для участі у стримуванні агресії. Важливо зазначити, що використання зброї цивільними особами дозволяється лише за умови її попередньої реєстрації та задекларованості відповідно до закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» № 3899-ІХ [1; 2].

Однією з основних вимог, передбачених новими змінами, є обов'язкова реєстрація вогнепальної зброї, що знаходиться у приватних осіб. Тобто, зброя повинна бути легально задекларована в органах влади, що дозволяє уникнути зловживань та зменшує ризики незаконного використання зброї. Декларація зброї гарантує, що вона знаходиться в обігу відповідно до законодавства та може бути використана лише в умовах крайньої необхідності – для оборони держави від агресора [3, с. 139]. Цей крок дозволяє збільшити обороноздатність на рівні громадян, однак водночас ставить високі вимоги до контролю за законністю її використання. Важливим моментом є також необхідність забезпечення відповідальності за неправильне застосування зброї, що може призвести до шкоди для інших осіб або порушення громадського порядку.

Впровадження права на використання зброї цивільними особами в умовах воєнного стану створює як потенційні переваги, так і певні загрози. З одного боку, це дозволяє розширити ресурси оборони, включаючи активну участь місцевих жителів у боротьбі з агресором. Це може бути особливо важливо в умовах, коли війна ведеться не тільки

на фронті, але й в містах, де кожен громадянин може стати частиною оборонної стратегії.

З іншого боку, відкриття доступу до зброї створює потенційні ризики для безпеки. Існує небезпека, що зброя може потрапити до рук осіб, які не мають достатніх навичок для її правильного застосування, або її можна використати у незаконних цілях. Тому важливою складовою є забезпечення належного контролю за її використанням, навчання громадян правильним правилам поведінки із зброєю, а також жорстка відповідальність за її неправомірне застосування.

В умовах воєнного стану психологічна напруга серед цивільного населення може впливати на їхнє ставлення до зброї. Наявність вогнепальної зброї може як заспокоїти, так і посилити страх серед населення, особливо коли збройні конфлікти набувають характеру терористичних атак або партизанської війни. Це також підвищує необхідність психологічної підтримки та навчання громадян щодо правильної поведінки в умовах кризових ситуацій [3, с. 139-140].

Отже, право на володіння і використання вогнепальною зброєю в умовах воєнного стану є важливим кроком для зміцнення обороноздатності держави та залучення цивільного населення до захисту України. Однак, разом із цими можливостями, постає низка важливих викликів – від забезпечення належного контролю за зброєю до етичних та психологічних аспектів її використання. Важливо, щоб українське суспільство та влада знайшли баланс між безпекою та правами громадян, забезпечуючи ефективну оборону при мінімальних ризиках для внутрішньої стабільності та громадського порядку.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поведінки з вогнепальною зброєю» : Закон України від 20.08.2024 р. № 3899-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#Text> (дата звернення 30.01.2025 р.)
2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 25.11.2024 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (дата звернення 30.01.2025 р.)
3. Кравченко О. М. Обіг зброї в умовах воєнного стану в Україні. *Legal regulation of arms circulation in ukraine: new challenges and prospects for solutions*. 2024. С. 138-141.

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМУВАННЯ ЗАЯВНИКІВ/ПОТЕРПІЛИХ ПРО ВНЕСЕННЯ ДАНИХ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ПРОВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

*Ланюк Вадим Ярославович,
аспірант 2 курсу, Приватний вищий навчальний
заклад «Європейський університет»
ORCID: 0009-0003-6938-628X*

*Науковий керівник: Омельчук Любов Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри права, Приватний вищий навчальний
заклад «Європейський університет»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4073

Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) [1] є ключовим елементом у системі забезпечення правопорядку та дотримання прав громадян у кримінальному провадженні. Він створений для реєстрації кримінальних правопорушень, збирання, зберігання, оброблення та узагальнення інформації, яка використовується правоохоронними органами для забезпечення ефективності досудового розслідування. Внесення даних до ЄРДР є обов'язковою умовою початку будь-якого розслідування, що закріплено у статті 214 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) [2]. Однак, попри важливість цього процесу, існує низка проблем, пов'язаних з інформуванням заявників та потерпілих про внесення їхніх заяв до Реєстру. Ця проблема набуває особливого значення в умовах цифровізації державних послуг і потребує як нормативно-правового, так і технічного вирішення.

Згідно з Положенням про ЄРДР, затвердженим наказом Генерального прокурора № 298 від 30 червня 2020 року (зі змінами від 2023 року) [3], метою створення Реєстру є забезпечення обліку та узагальнення інформації про кримінальні правопорушення. Відповідно до статті 214 КПК України [2], слідчий або прокурор зобов'язаний невідкладно внести до Реєстру дані про кримінальне правопорушення. Однак стаття не містить прямих вимог щодо обов'язкового інформування заявника чи потерпілого про цей факт.

Також стаття 55 КПК України [2] гарантує потерпілому право отримувати інформацію про хід розслідування. Закон України "Про доступ до публічної інформації" [4] створює підґрунтя для забезпечення відкритості та прозорості інформації, що стосується кримінальних

проваджень. Водночас Закон України "Про електронні довірчі послуги" [5] дозволяє використовувати цифрові інструменти для автентифікації користувачів і передачі інформації, що створює можливість для впровадження сучасних технологічних рішень.

Інформування заявників і потерпілих про початок досудового розслідування та внесення їхніх заяв до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) є однією з найбільш важливих, але водночас складних складових кримінального процесу. Цей процес охоплює як юридичні аспекти, так і технічні, організаційні та комунікаційні складнощі, які стають на заваді його належного функціонування.

Як відзначено вище, чинне законодавство України визначає лише базові аспекти інформування заявників і потерпілих. Зокрема, стаття 214 КПК України [2] вимагає внесення даних до ЄРДР невідкладно після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Однак конкретний порядок повідомлення заявника про факт внесення даних до Реєстру залишається неврегульованим. У положенні про ЄРДР, затверджене наказом Генерального прокурора № 298 від 30 червня 2020 року (зі змінами) [3], також відсутні положення, які б чітко регламентували механізм інформування громадян. Ця невизначеність створює правову прогалину, яка дозволяє суб'єктам досудового розслідування уникати виконання свого обов'язку щодо інформування заявників.

Регіональні правоохоронні органи в багатьох випадках стикаються з технічними проблемами, які ускладнюють процес інформування. Відсутність автоматизованих систем, що дозволяють оперативно повідомляти заявників, призводить до затримок і помилок. Більше того, технічна інфраструктура багатьох органів досі не забезпечує належного рівня захисту персональних даних, що ставить під загрозу конфіденційність інформації.

Недовіра громадян до правоохоронної системи є ще одним ключовим фактором, який погіршує ефективність інформування. Часто заявники вважають, що їхні заяви не розглядаються належним чином або взагалі залишаються без уваги. Відсутність прозорості в роботі правоохоронних органів посилює ці побоювання, що, у свою чергу, сприяє зменшенню кількості офіційних звернень до правоохоронних органів.

Існуючі механізми інформування заявників переважно базуються на особистих зверненнях громадян до органів досудового розслідування або використанні традиційних засобів зв'язку, таких як телефон чи пошта. Ці методи є неефективними, оскільки потребують значних витрат часу та

ресурсів як з боку правоохоронних органів, так і громадян. Відсутність інтеграції з сучасними цифровими інструментами лише посилює ці труднощі.

У країнах Європейського Союзу активно використовуються цифрові платформи (e-Justice) для інформування громадян про стан їхніх звернень у правоохоронні органи. Також, наприклад, у Естонії діє система електронного правосуддя e-File [6], яка є частиною загальної екосистеми e-Estonia [7] і дозволяє громадянам у режимі реального часу отримувати інформацію про всі етапи розгляду їхніх звернень. Такий підхід не лише підвищує прозорість процесу, але й зміцнює довіру до правової системи.

Для вирішення вказаних проблем в Україні необхідно провести комплексну реформу процесу інформування заявників і потерпілих у кримінальному провадженні. Це включає:

1. внесення змін до законодавства, які б чітко регламентували механізми інформування заявників про внесення даних до ЄРДР;
2. інтеграцію ЄРДР із цифровими платформами, такими як додаток «Дія» [8], для забезпечення автоматичного сповіщення громадян;
3. забезпечення технічної модернізації правоохоронних органів для створення умов для оперативного й безпечного обміну інформацією;
4. проведення просвітницької роботи серед населення для підвищення обізнаності про їхні права та можливості отримання інформації.

Одним із можливих способів вирішення проблеми інформування заявників є використання додатку "Дія". Цей цифровий сервіс уже довів свою ефективність у наданні адміністративних послуг громадянам. Використання "Дії" для інформування заявників про внесення їхніх заяв до ЄРДР та інших етапів розслідування дозволить значно підвищити прозорість і оперативність.

Додаток може виконувати функції сповіщення про факт реєстрації заяви, інформування про хід розслідування та надання доступу до витягів із Реєстру. Громадяни зможуть отримувати актуальну інформацію без необхідності звертатися до правоохоронних органів особисто, що сприятиме зменшенню бюрократичних перепон і підвищенню довіри до системи правосуддя. Основними перевагами є зручність користування, швидкість передачі інформації та високий рівень захисту даних.

Однак для впровадження такого механізму необхідно внести зміни до законодавства, які б регламентували порядок електронного інформування. Також потрібні інвестиції у технічну інфраструктуру та навчання персоналу правоохоронних органів для роботи з новими технологіями.

Висновок. Інформування заявників і потерпілих про внесення даних до ЄРДР є важливим аспектом забезпечення прав громадян у кримінальному провадженні. Використання сучасних цифрових інструментів, таких як додаток "Дія", може значно спростити цей процес і підвищити його прозорість. Впровадження комплексних заходів, які охоплюють нормативно-правове регулювання, технічну модернізацію та просвітницьку діяльність, сприятиме зміцненню довіри до системи правосуддя та підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів. Інтеграція міжнародного досвіду та сучасних технологій у процес інформування заявників і потерпілих стане важливим кроком у напрямку вдосконалення системи правосуддя України.

Література:

1. Єдиний реєстр досудових розслідувань. *Єдиний реєстр досудових розслідувань*. URL: <https://erdr.gp.gov.ua/erdr/erdr.web.system.LoginPage.cls> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Генерального прокурора № 298 від 30 червня 2020 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13 січня 2011 р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України № 2155-VIII від 5 жовтня 2017 р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
6. E-toimik. *E-toimik*. URL: https://etoimik.rik.ee/01_home.html (date of access: 07.02.2025).
7. E-Estonia. *e-Estonia*. URL: https://e-estonia.com/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 07.02.2025).
8. Дія – Державні послуги онлайн. *Державні послуги онлайн | Дія*. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 07.02.2025).

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Мельник Оксана Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1805-830X*

*Горобець Тетяна Мирославівна,
курсант Навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності,
Національна академія внутрішніх справ*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4063

На сьогоднішній день наша держава, її громадяни потребують особливого захисту своїх основоположних прав та свобод. Проте незважаючи на такий складний та екстремальний час держава повинна забезпечувати баланс між необхідністю захисту національної безпеки та дотриманням фундаментальних прав і свобод громадян.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у випадках збройної агресії проти України, нападу на неї, а також якщо існує небезпека для незалежності та територіальної цілісності держави [1]. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а також Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Права людини – комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. Відповідно до ст. 64 Конституції України Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [2].

Відповідно до ст. 7 КПК України зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах

воєнного стану» цього Кодексу. Отже, під час дії воєнного стану не можна нехтувати загальними засадами кримінального провадження.

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на всі сфери життя, в тому числі на функціонування судової системи. Для забезпечення безперебійної роботи судів та захисту прав громадян у цей складний період було запроваджено особливий порядок судочинства. Із внесенням змін до законодавства, а саме Законом України від 14.04.2022 року № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» назву IX-1 розділу було змінено на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», також було доповнено статтю 615 КПК України, яка значно розширила повноваження в умовах воєнного стану.

Положення частини 6 статті 615 КПК України визначає, що у разі закінчення строку дії ухвали про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою, обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення судом відповідного питання, але не більше ніж на два місяці [3].

Другий сенат Конституційного Суду України 18.07.2024 р. ухвалив рішення, визнавши частину шосту статті 615 КПК України неконституційною. Суд зазначив, що законодавець не врахував необхідність чіткого обґрунтування та ухвалення рішення про продовження строку тримання під вартою виключно судом. Це особливо важливо, оскільки йдеться про найбільш серйозне втручання у право на особисту свободу. Варто зазначити, що Конституційний Суд України неодноразово розглядав питання конституційності положень КПК України. Це свідчить про постійний розвиток правової системи та прагнення забезпечити верховенство права. Рішення щодо конституційності тих чи інших положень закону є важливим механізмом захисту прав і свобод людини і громадянина.

Отже, забезпечення та захист прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим питанням. Однак, навіть у таких складних умовах необхідно дотримуватися принципів верховенства права і захисту прав людини, а конституційний принцип кримінального судочинства презумпція невинуватості є особливо сьогодні стрижнем захисту прав людини та її основоположних свобод [4].

Література:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Мельник О. В. Аксіологічне значення презумпції невинуватості. *Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції. (Польща, Ополе, 12-13 груд. 2024 р.).* С. 63-66.

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

*Чекарамів Катерина Сергіївна,
здобувач ступеня доктора філософії 2022 року вступу,
Державний податковий університет
ORCID: 0000-0002-0180-230X*

*Науковий керівник: Любавіна Вікторія Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу, Навчально-науковий
інститут права Державного податкового університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4068

Актуальність даної теми обумовлена, з одного боку, істотною роллю, яку займає підліткова злочинність у загальній структурі злочинності, з іншого – необхідністю докорінного перегляду концептуальних підходів до профілактики протиправних явищ серед неповнолітніх, системи попереднього слідства та дізнання у кримінальних справах про злочини недосконало, методів та можливих варіантів покарання малолітніх порушників закону.

Таким чином, говорячи про ювенальну юстицію ми, насамперед, маємо на увазі дуже складне множинне ціле – комплекс концепцій та «схем» впливу на підлітків, масу конкретно-практичних ситуацій впливу на людину, сім'ю, первинні групи (безпосереднє оточення підлітка), а також соціальні інститути. В основі такого бачення ювенальної юстиції є дві передумови:

По-перше, ювенальну юстицію доцільно розглядати не просто виділяючи специфічних неї дійових осіб (суддів, соціальних працівників), а й припускаючи, що вони своїми діями реалізують особливі («ювенальні») концепції, проекти і «схеми» роботи. Ці концепції, моделі роботи та «схеми» не можна розглядати як щось, що раз і назавжди

склалося – вони були і залишаються предметом спеціального пошуку та вдосконалення. Зміна концепцій та моделей призводить до відповідних змін у практиці.

По-друге, важливо підкреслити момент множинності та різноманітності дійових осіб та концепцій, що забезпечують їхнє функціонування. Система ювенальної юстиції тієї чи іншої країни є унікальним комплексом, унікальною констеляцією концепцій та форм організації (схем) діяльності, яка визначається особливостями історії та правової системи. У межах кожної такої системи реалізується як множинність, а й особливий зв'язок кооперації різних фахівців, що дозволяє їм взаємодіяти у відносній єдності. Складність цілого, що обговорюється, зовні виявляється в тому, що системи ювенальної юстиції різних країн мають досить суттєві відмінності [1, с. 95-96].

Слід відмітити, що розвиток ювенальної юстиції міцно пов'язаний із ХІХ століттям, а точніше з його другою половиною, яка ознаменувала собою поступову, але неухильну зміну вказаного традиційного ставлення до неповнолітніх правопорушників.

Інститут ювенальної юстиції є дуже складним комплексом концепцій і «схем» впливу підлітка, його сім'ю і безпосереднє оточення, і навіть соціальні структури. Він включає, в тому числі, орієнтування суду на вирішення завдань соціалізації молодих людей та забезпечення їхнього майбутнього як законослухняні члени суспільства».

Протягом другої половини ХХ століття та початку ХХІ століття у низці країн відбувається якісна корекція місії та принципів ювенальної юстиції, що склалися наприкінці ХІХ століття під впливом реабілітаційної парадигми. Ця корекція виявилася у реформах та ухваленні нового законодавства. У принципи ювенальної юстиції в її історії вперше було включено необхідність забезпечення захисту суспільства від протиправної поведінки молоді та відповідальності правопорушників. Ці акценти безперечно контрастують з колишньою філософією, згідно з якою делінквент розглядався виключно як дитина, яка стала жертвою неправильних життєвих установок і помилок, дитина, яка потребує допомоги, заохочення та сприяння [2, с. 210-211].

Отже, ювенальна юстиція має бути побудована на більш гуманістичних процесуальних нормах і могла б включати мережу різноманітних соціальних, правоохоронних служб для неповнолітніх правопорушників, спеціалізованих судів у справах сім'ї та неповнолітніх.

До системи ювенальної юстиції у широкому розумінні мають входити:

- інститут ювенального судді;
- ювенальна прокуратура;
- дитяча адвокатура;

- агентства уповноважених з прав дитини;
- інфраструктура соціальних установ та інститут соціальних працівників.

Таким чином ювенальна юстиція має забезпечувати:

- ефективну профілактику правопорушень серед неповнолітніх;
- справедливість будь-якого правового рішення щодо неповнолітніх;
- захист прав та законних інтересів неповнолітніх та молоді при вирішенні цивільних, адміністративних та кримінальних справ, пов'язаних як з їх умовами життя та вихованням, так і вчиненими ними правопорушеннями;

- забезпечення соціалізації особистості дітей у максимально сприятливих умовах життя [3, с. 165-166].

Деякі вчені зазначають, що позбавлення волі для багатьох неповнолітніх – надмірна міра покарання. Перш за все необхідно змінити своє ставлення до дітей, наслідуючи приклад більшості розвинених країн, у яких ставлення до дитини, яка переступила закон, інше – її не поспішають карати, а воліють виховувати, вважаючи, що рецидивіст, який виріс із малолітнього в'язня, зрештою обійдеться суспільству дорожче.

Ювенальна юстиція не повинна зводитися лише до кримінальних судів над неповнолітніми, вона має вирішувати ширші проблеми:

- соціальні питання, пов'язані з неповнолітніми, які не мають батьківського піклування. Питання позбавлення батьківських прав.

- створення особливої системи покарання щодо неповнолітніх (цивільні суди).

- окремі проекти – медичні питання: планування сім'ї, сексуальна освіта молоді [4, с. 173-174].

Отже, для попередження злочинності неповнолітніх та організації виховно-профілактичної роботи серед них необхідна взаємопов'язана система заходів: своєчасне та правильне реагування на протиправну поведінку неповнолітнього та організація ефективного контролю за її подальшою поведінкою. Таким чином, в рамках громадянського суспільства існує та ефективно працює багато різноманітних громадських організацій, спрямованих на захист прав дітей, забезпечення належного виховання та розвитку дітей. Законодавство України передбачає діяльність об'єднань громадян, а також виконання судових рішень у справах щодо неповнолітніх, а також громадян у сфері профілактики правопорушень неповнолітніми. Аналізуючи історичний аспект розвитку ювенальної юстиції, можна зробити висновок, що до ХХІ ст. єдиної моделі спеціального судочинства щодо неповнолітніх осіб, на яку треба було б орієнтуватися країнам, в яких ще не існує поняття “ювенальна юстиція”, так і не було створено. На сьогодні у світі достатньо ґрунтовно

затверджено дві моделі спеціалізованого судочинства: 1) автономний суд, який не пов'язаний із загальним судом; 2) склад загального суду, що наділяється функціями розгляду справ про злочини, скоєні неповнолітніми.

Література:

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні. Право України. 2004. № 1. С. 95-98.
2. Дмитришина Т. Ювенальна юстиція: міжнародний досвід та перспективи його впровадження в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 210-219.
3. Закалюк А.П. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. 2007. 475 с.
4. Сметаніна Н.В., Граб Т.В. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх: сучасні тенденції. Право і суспільство. 2018. № 6 (2). С. 173-177.

МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

*Яцик Тетяна Петрівна,
кандидат юридичних наук, Навчально-науковий
інститут економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
ORCID: 0000-0003-4207-4633*

*Шкелебей Вікторія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, Національної
академії «Києво-Могилянська академія»
ORCID: 0000-0002-2717-097X*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4067

Проблема повернення активів, одержаних злочинним шляхом, є актуальною для багатьох держав, особливо тих, які ведуть боротьбу з корупцією, фінансовими злочинами та відмиванням коштів. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно створити та вдосконалити правові механізми, які дозволять не лише виявляти незаконно набуті активи, але й повертати їх у власність держави або постраждалих осіб.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», АРМА наділена спеціальним статусом, що дозволяє формувати державну політику у зазначеній сфері.

У міжнародному контексті країни, такі як США, Велика Британія, Канада та Франція, мають подібні органи та механізми, які не лише координують внутрішні заходи щодо виявлення та управління незаконно набутими активами, але й володіють широкими повноваженнями для ініціювання міжнародних процедур повернення активів.

Якщо порівнювати повноваження міжнародних органів та АРМА, то потрібно звернути увагу на те, що АРМА має повноваження подавати міжнародні запити про виявлення активів, одержаних злочинним шляхом. Це передбачено статтею 18 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [5]. Однак наразі агентство не має прямих повноважень самостійно ініціювати офіційні міжнародні процедури повернення активів без залучення правоохоронних органів або Міністерства юстиції. Це створює ряд процедурних бар'єрів та затримок, що негативно впливає на оперативність повернення активів.

Для вдосконалення українського законодавства у цьому напрямку необхідно:

- надати АРМА законодавчо закріплені повноваження щодо безпосереднього подання міжнародних запитів на арешт та повернення активів;
- спростити процедури міжнародної взаємодії та розширення партнерських зв'язків з іноземними фінансовими та правоохоронними органами;
- гармонізувати українське законодавство з міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями FATF та практиками ЄС;
- створити механізми оперативного обміну інформацією між АРМА та міжнародними організаціями;
- зміцнити міжнародну співпрацю у сфері розшуку та повернення активів.

Такі заходи сприятимуть підвищенню ефективності повернення активів, одержаних злочинним шляхом, і дозволять українським правоохоронним та виконавчим органам швидше реагувати на фінансові злочини, що відповідає сучасним вимогам боротьби з корупцією та відмиванням коштів.

На нашу думку, в даному напрямку необхідно приділити увагу: 1) підвищенню ефективності міжнародного співробітництва у протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом; 2) прискоренню

процесу арешту та конфіскації активів завдяки спрощеним процедурам взаємодії з міжнародними партнерами; 3) зміцненню правової системи України та підвищенню її відповідності міжнародним стандартам у сфері боротьби з корупцією; 4) підвищенню довіри до державних органів через прозоре управління активами.

Запровадження ефективних правових механізмів повернення активів є критично важливим для боротьби з корупцією та економічною злочинністю. Україна має значний потенціал у вдосконаленні законодавчих та інституційних механізмів, що дозволить ефективніше повертати незаконні активи та підвищити рівень довіри до державних органів.

На нашу думку, удосконалення механізму міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів потребує технологічного та ресурсного забезпечення, посилення координації та міжвідомчої взаємодії, забезпечення ефективного обміну інформацією.

Література:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 1, ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

**ПРАВОВА ПРИРОДА КРИПТОВАЛЮТИ ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

*Галак Анастасія Василівна,
студентка 4-го курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

*Науковий керівник: Гаврилюк Руслана Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
публічного права юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4080

Сучасний фінансовий ринок зазнає значних трансформацій під впливом цифрових технологій, і однією з найважливіших новацій є криптовалютні активи. Вони викликають широкий інтерес серед науковців, правознавців і економістів, оскільки не лише створюють нові можливості для фінансових операцій, а й ставлять перед правовою системою низку викликів. Відсутність єдиного правового регулювання криптовалют та їхня подвійна природа – як фінансового активу та засобу платежу – ускладнюють визначення їхнього юридичного статусу в різних юрисдикціях.

Окрему увагу слід приділити впливу криптовалют на макроекономічні процеси, зокрема інфляцію. З одного боку, криптовалюти розглядаються як альтернативний засіб збереження вартості, що може стати інструментом захисту від інфляційних ризиків. З іншого боку, їхня висока волатильність, обмеженість емісії та спекулятивний характер можуть мати як стабілізуючий, так і дестабілізуючий вплив на грошову систему.

Криптовалюти є особливим видом електронних (або цифрових) грошей, які мають власну децентралізовану платіжну систему та функціонують зазвичай на основі технології блокчейну (blockchain). Суть блокчейну полягає у тому, що інформація, закодована в ньому,

зберігається на різних, незалежних один від одного комп'ютерах, тобто для неї відсутній єдиний сервер. Під час переказу криптовалюти між відправником та одержувачем створюється однорангова мережа, яка може не мати посередників (без згоди самих користувачів). Саме тому криптовалюти і стали стрімко розвиватися, оскільки дана концепція абсолютно нова для ринку: криптовалютні операції неможливо ні контролювати, ні відслідковувати – вони здійснюються виключно між двома користувачами [6].

Першою спробою врегулювати на законодавчому рівні це поняття було «Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» Національного банку України від 10.11.2014 р.

У цьому роз'ясненні Національний банк України розглядав «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства. Так само, у Листі від 08.12.2014 р. за № 29-208/72889 Національний банк України визначив Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю [3].

Вагомим етапом законодавчої діяльності щодо нормативно-правового регулювання обігу криптовалюти в Україні стало прийняття Закону України «Про віртуальні активи» [4]. В Законі не використовуються такі терміни, як криптоактив, криптовалюта або токен. Замість всіх цих понять залишилося одне – віртуальний актив. Це є наслідком попередньої законопроектної роботи, адже згідно із Проектом Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні № 9083 криптовалюта визначалася, як віртуальний актив, під віртуальними активами при цьому розумілися токен-активи та криптовалюта.

Саме з прийняттям цього Закону відбулося остаточне перетворення криптоактиву та криптовалюти у нову правову форму – віртуальний актив, яка охоплює собою не лише криптовалюти, а й інші нематеріальні блага, що є об'єктами цивільних прав, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі [5].

Що ж до впливу криптовалюти на інфляційні процеси, то в науці існує поняття інфляційної криптовалюти, тобто такої, яка з часом зменшується через свою токеноміку. По своїй суті, інфляційні криптовалюти мають зростаючу пропозицію для підтримки попиту або

навіть його перевищення, що призводить до зниження тиску на ціну монети.

Тобто, емісія інфляційної криптовалюти є необмеженою і нові токени продовжують випускатися в обіг. На відміну від дефляційних криптовалют, як-от біткоїн із фіксованою максимальною пропозицією у 21 мільйон монет, інфляційні криптовалюти створюються з метою підтримки або збільшення загальної пропозиції токенів, що може розмивати їхню вартість.

Прикладом інфляційної криптовалюти є Ethereum до переходу на механізм консенсусу Proof-of-Stake. Раніше не існувало обмежень на кількість випущених ефірів, і це означало, що протягом часу кількість монет в обігу постійно збільшувалася. Однак, після оновлення мережі та запровадження механізму спалювання частини комісій в оновленні EIP-1559, інфляція в мережі ефіріуму почала знижуватися, балансуючи між інфляційними та дефляційними факторами.

Кількість монет у обігу інфляційної криптовалюти з часом зростає, і може не бути верхньої межі кількості монет, які можна видобути в деяких випадках. Коли інфляційна криптовалюта видає більше монет, інвесторам та іншим користувачам більше рекомендується брати участь у діяльності платформи. Це призводить до зниження тиску на ціну монет. Для довгострокових інвесторів або HODLers тиск на ціну інфляційної криптовалюти, яка зазвичай зростає з часом, є несприятливим. Однак саме волатильність надає інвестиційні можливості.

З часом попит на інфляційні криптовалюти поступово зменшується. Це зумовлено постійним збільшенням загальної кількості монет у мережі внаслідок безперервного видобутку. Відповідно до фундаментального економічного принципу, вартість активу має тенденцію до зниження, якщо його пропозиція зростає без обмежень, оскільки це знижує його дефіцитність і, відповідно, інвестиційну привабливість. У випадку інфляційних криптовалют їхня кількість постійно збільшується, що перешкоджає формуванню дефіциту. Через це ринок перенасичується, а попит на такі активи з часом знижується.

Основна мета інфляційних криптовалют – підтримувати стимули для учасників мережі, як-от майнери або валідатори, а також сприяти розвитку екосистеми шляхом циркуляції нових монет.

Оцінюючи роль криптовалют під час інфляції, можемо стверджувати те, що криптовалюти, особливо з обмеженою пропозицією, такі як біткоїн, відіграють роль активу для збереження цінності. Інвестори розглядають їх як засіб захисту від знецінення фіатних валют, оскільки інфляція знижує купівельну спроможність традиційних грошей. ROI від інвестицій

у криптовалюти може бути значним, оскільки вони надають альтернативу і можливість хеджування в умовах зростання цін [1].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можемо виснувати те, що криптовалюти відіграють дедалі важливішу роль у сучасній фінансовій системі, проте їх правове регулювання залишається фрагментарним і неоднозначним. Держави по-різному визначають правовий статус цифрових активів, що створює проблеми для міжнародного обігу та інвестування.

Відсутність чіткої класифікації криптоактивів ускладнює їхнє оподаткування, захист прав інвесторів та інтеграцію у фінансову систему. Крім того, відсутність механізмів державного контролю робить цей ринок вразливим до шахрайства та фінансових махінацій.

Іншою важливою проблемою є невизначеність щодо статусу криптовалют як засобу платежу. Українське законодавство не дозволяє використовувати їх у розрахунках, що обмежує їх функціональність. Проте, Голова НБУ Андрій Пишний зазначив, що вже відбулось кілька технічних місій МВФ для вивчення різного досвіду і напрацювання комплексних пропозицій щодо законодавчого врегулювання ринку віртуальних активів, які врахували б європейський досвід і вимоги щодо фінансового моніторингу [2].

З огляду на недоліки чинного законодавства та швидкі зміни у криптоіндустрії, майбутні шляхи для вдосконалення правового регулювання є необхідними.

Список використаної літератури:

1. Блог Whitebit. Що таке інфляція? – URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-inflation-rate/#heading-text-1-4> (дата звернення: 11.02.2025).
2. Пишний розповів, чи є криптовалюта законним засобом платежу в Україні – Новини фінансів України та світу – Finance.ua. URL: <https://news.finance.ua/ua/pyshnyy-rozpoviv-chy-ye-kryptovalyuta-zakonnym-zasobom-platezhu-v-ukraini> (дата звернення: 11.02.2025).
3. Правова природа криптовалют: українські реалії. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/239606-pravova-priroda-kryptovalyuti-ukrayinski-realiyi> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
5. Цукан С. В. Поняття, правова природа та класифікація віртуальних активів | *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.94> (дата звернення: 11.02.2025).

6. Шестак Я. І., Недашківський Д. П. Криптовалюта та її вплив на світове господарство / Я. І. Шестак, Д. П. Недашківський. – Державний торговельно-економічний університет, Національний авіаційний університет. URL: <https://er.nau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34cf4963-f324-49c0-8955-b10b0f2bcac9/content> (дата звернення: 11.02.2025).

КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Іванова Валерія Сергіївна,
аспірантка, Навчально-науковий
інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник: Поєдинок Валерія Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор, Навчально-науковий
інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4071

Національна інноваційна система відіграє ключову роль у реалізації інноваційного розвитку держави, існування якої є об'єктивною необхідністю в сучасних умовах, коли Україна стикається з необхідністю інтеграції до міжнародного науково-технічного простору та підвищенні конкурентоспроможності з метою забезпечення економічної стійкості як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Ефективно діюча національна інноваційна система є одним із головним критеріїв розвитку економічної стабільності країни, оскільки у світі активного розвитку технологій та конкуренції готовність та здатність держави впроваджувати інновації визначає вектор її розвитку та формує основу економічного зростання.

Формування національної інноваційної системи передбачає якісну взаємодію держави, бізнесу та науки, що є можливим при наявності комплексної правової бази, що гарантуватиме належне правове регулювання інноваційної сфери, що сприятиме як науковим розробкам, так і їхній комерціалізації, залученню коштів та впровадженню інноваційних технологій у національну економіку.

Так, аналізуючи чинне законодавство України стикаємося з тим, що інноваційну сферу регулює численна кількість нормативно-правових актів, які не завжди узгоджені між собою, що створює перешкоди та ускладнює розвиток України як конкурентоспроможної держави в умовах глобалізаційних процесів. Серед основним законодавчих актів, які регулюють інноваційну сферу варто виділити Закон України «Про інноваційну діяльність» [1], Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2], Господарський Кодекс України [3], Податковий кодекс України [4].

Водночас відсутність єдиного кодифікованого акту створює хаос у правовому полі, що ускладнює ефективне правове регулювання інноваційної діяльності. Це призводить до того, що багато важливих аспектів інноваційної діяльності, зокрема визначення у правовому полі процедури отримання фінансування або регулювання партнерських відносин між суб'єктами інноваційного процесу, залишаються недостатньо врегульованими.

Ось кілька прикладів норм із чинного законодавства:

- Закон України «Про інноваційну діяльність» [1]: надає лише визначення поняття інноваційна діяльність, загальні принципи інноваційної діяльності, види та джерела фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, однак не деталізує процедуру отримання фінансової підтримки, що створює невизначеність для підприємців.

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2]: визначає, що фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється коштом державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Однак, недостатньо визначено порядок розподілу коштів з державного бюджету, що може призводити до нерівномірного фінансування різних напрямів науково-технічної діяльності.

Так, об'єктивною необхідністю є кодифікація законодавства та прийняття єдиного нормативно-правового акту, а саме Інноваційного кодексу України. Так, Д. В. Задихайло зазначає, що аргументом на користь кодифікації інноваційного законодавства є необхідність сумісності законодавчого регулювання безпосередньо інноваційних відносин, з керуючим впливом на них державної інноваційної політики, що також має власну правову форму та механізм і за характером дії визначає режими інтенсивності функціонування, тих чи інших типів інноваційних відносин. Адже саме реалізація державної інноваційної політики через діяльність уповноважених її органів, в процесі

реального застосування державою власних організаційно-господарських повноважень, в тому числі організаційних, фінансових, інституційних тощо і буде визначати напрямки та інтенсивність. «спрацювання» визначених законодавством форм функціонування інноваційних відносин на різних ланках інноваційної системи [5].

Прийняття Інноваційного кодексу сприятиме розвитку інноваційного законодавства, яскравим прикладом є Кодекс України з процедур банкрутства [6]. Фактично після прийняття Кодексу України з процедур банкрутства процес кодифікації не припинився, а навпаки активізувався у зв'язку з приведенням законодавства у сфері банкрутства до вимог законодавства Європейського Союзу та з метою забезпечення стабільності правового середовища в умовах воєнного стану. Належне законодавче забезпечення, зокрема у формі кодифікації законодавства про інноваційну діяльність, дозволить врахувати усі ті особливості розвитку інноваційної діяльності, які мають місце в сучасних історичних реаліях розвитку нашої держави.

Таким чином, Інноваційний кодекс України стане дієвим інструментом для стимулювання інноваційної діяльності, забезпечення ефективного управління ризиками та стабільності в умовах динамічного розвитку економіки та суспільства. Він допоможе об'єднати розпорошені норми в єдиний системний акт, що сприятиме прискоренню впровадження інновацій навіть під час кризових ситуацій.

Література:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
2. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Господарський кодекс України : від 16.01.2003р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Д. В. Задихайло Проект Інноваційного кодексу України в контексті інноваційної політики держави // Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 14 червня 2011 р. / редкол.: С. М. Прилипко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. Х. : «ФІНН», 2011. С. 22-27. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/%D0%97%D0%B1%>

D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%C2%AC-2011.pdf?nameToSave=%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97

6. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Коваль Юрій Олександрович,
аспірант, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
ORCID: 0009-0000-1321-3003*

*Науковий керівник: Пацурківський Петро Станіславович,
доктор юридичних наук, професор, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4083

Вступ. Повномасштабне військове вторгнення збройних сил РФ на територію України змусило українців та державу жити та звикати до нової парадигми суспільного життя. Ще А. Дайсі стверджував, що у бутті кожної країни «трапляються періоди смуту або вторгнення, коли заради збереження самої законності необхідно обмежити норми права» [1, с. 42]. Воєнний стан став реакцією на нову реальність, змінив правила взаємодії громадян і держави, в тому числі і у податкових правовідносинах. В умовах воєнного стану держава змушена оперативно реагувати на виклики, пов'язані з безпекою, економічною стабільністю та забезпеченням надходжень до бюджету. Проте навіть за таких обставин податкова політика має здійснюватись із дотриманням основоположного принципу верховенства права, ключовим елементом якого є принцип законності.

Метою дослідження є з'ясування правової природи принципу законності податкового права України в умовах воєнного стану.

Методологічною основою дослідження стали антропосоціокультурний та системний підходи.

Виклад основних результатів дослідження. Загальновідомо, що під принципами певної галузі права слід розуміти керівні та вихідні

положення, основні начала, які визначають напрямки розвитку цієї галузі. На думку А. О. Полянничко, значення принципів податкового права полягає у тому, що вони відображають сутність та розвиток податкового законодавства; сприяють його тлумаченню, застосуванню та стабільності, а також визначають тенденції розвитку та нормативні межі податкових правовідносин [2].

Принцип верховенства права є основоположним для податкового права і пронизує податкове законодавство України, що впливає із відповідних положень Податкового кодексу України [3]. Реалізуючи практику застосування статті 8 Основного Закону України, Конституційний Суд України вказує на те, що верховенство права треба розуміти як механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій держави. Верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права необхідно розглядати, зокрема, в контексті таких основоположних його складників, серед яких Суд виділяє принцип законності [4].

Принцип законності закріплений у частині другій статті 19 Конституції України, де зазначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [5]. Розкриваючи зміст цієї норми, Верховний Суд зазначив, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний діяти лише на виконання закону, за умов і обставин, визначених ним, вчиняти дії, не виходячи за межі прав та обов'язків, дотримуватися встановленої законом процедури, обирати лише встановлені законодавством України способи правомірної поведінки під час реалізації своїх владних повноважень [6].

Ми також поділяємо думку щодо правової природи принципу законності яка була висловлена В. М. Соловйовим. Зокрема, вчений зазначив, що принцип законності характеризується наявністю науково-обґрунтованих правових норм, які відповідають Конституції та законам України, вимогам формальної логіки і законодавчої техніки, враховують реалії сьогодення та спрямовані на майбутнє, а, по-друге, – послідовне й неухильне виконання цих норм усіма державними органами, посадовими особами, громадянами та об'єднаннями [7, с. 66].

Особливості правової природи принципу законності в рамках податкового права обумовлюються природою цього права загалом. На нашу думку, найбільш повно та ґрунтовно це питання було розкрито Русланою Гаврилюк. Як зазначає сама вчена, у своєму дослідженні для пізнання природи податкового права вона застосувала антропосоціокультурний підхід в усьому багатстві його евристичних

інструментів. В результаті Р. Гаврилюк було обґрунтовано інноваційний висновок про те, що податкове (перерозподільне) право є наслідком дуальної природи людини – психобіологічної та соціальної. Безпосередньою причиною його появи, згідно із цією концепцією, є одвічні потреби людини, тому вчена обґрунтовано позиціонує податкове право як природне право індивідів на кооперування їх можливостей задля задоволення спільних з іншими (публічних) їх потреб. Р. Гаврилюк резонно застерігає, що саме властивість спільності цих потреб для соціалізованих індивідів і робить їх публічними, а не визнання їх державою. Звідси очевидно, підкреслює дослідниця, що податкове право субстантивно пов'язане не з державою, а саме із суспільством як саморегулюючою процесуальною системою соціальної взаємодії індивідів. Адже сама держава, відповідно до цього підходу, також є похідною субстанцією від людини, виступає технологією буття людей в суспільстві, а тому за власною природою приречена бути людино-вимірною [8, с. 160-185].

У цьому контексті П. С. Пацурківський підкреслює, що в рамках людиноцентричної природи податкового права право людей на податки є основоположним способом кооперування індивідів задля забезпечення власних публічних (спільних з іншими) потреб. Таке їх кооперування задля досягнення вищезазначеної мети, з неминучістю передбачає необхідність здійснення відповідної формалізації цього процесу в певних автономних правових конструкціях [9, с. 42-43].

Ми можемо акцентувати, що принцип законності має загальний та всеосяжний характер, що передбачає неухильне й повне дотримання правових норм усіма суб'єктами податкового права задля забезпечення потреб як конкретного індивіда, так і усього суспільства загалом. Крім того, принцип законності гарантує ефективне застосування норм податкового права, сприяє реалізації не тільки загальних правових принципів, зокрема справедливості, свободи й гуманізму, а й принципів податкового законодавства.

Як вже зазначалося вище, умови воєнного стану впливають на здійснення державою податкової політики, ставлячи перед нею нові виклики «воєнного часу». У своєму спеціальному дослідженні публічних фінансів України в умовах воєнного стану П. Пацурківський і Р. Гаврилюк підкреслили, що «війна докорінно змінила характер та ієрархію всіх публічних потреб України, можливості та джерела їх фінансування» [10, с. 12]. За їх же даними, тільки прямі воєнні витрати України, зумовлені російсько-українською війною, сягають щомісяця обсягу, більшого 10 млрд. доларів США [10, с. 12]. У іншій своїй праці, П. Пацурківський і Р. Гаврилюк дійшли висновку про трансформацію цивільної матриці податкового права у його воєнну матрицю – визначений

у легітимному порядку державою спосіб виконання платником податку його податкового обов'язку перед державою, який виходить із атрибутивної наявності таких складових: залежної від держави юридичної конструкції податку; залежного від платника податку її елементу – об'єкта оподаткування та незалежної від них обидвох; функціональної спроможності платника податку виконати його податковий обов'язок перед державою в умовах воєнного стану. Саме останньою складовою воєнна матриця податкового права принципово відрізняється від її цивільної матриці [11, с. 17].

Висновок. Принцип законності має загальний та всеосяжний характер і передбачає неухильне дотримання правових норм усіма суб'єктами податкового права, що сприяє реалізації загальних правових принципів, зокрема справедливості, свободи й гуманізму, а також принципів податкового законодавства. Правова природа принципу законності в податковому праві пов'язана не лише із сумлінним виконанням правових приписів, а й із суспільною природою податків як інструменту забезпечення спільних потреб громадян. Воєнна матриця податкового права вимагає врахування особливостей фінансової спроможності платників податків у кризових умовах, що повинно здійснюватись із суворим дотриманням принципу законності.

Список використаних джерел:

1. Walters M. D. A. V. Dicey and the Common Law Constitutional Tradition: A Legal Turn of Mind. University of Cambridge ESOL Examinations, 2021. 350 p.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Полянничко А. О. Принципи податкового права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 20 с.
4. Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-п/2019. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/6_p_2019.pdf.
5. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
6. Постанова Верховного Суду у справі №320/1248/19 від 7 грудня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93336196> (дата звернення: 17.10.2024).
7. Соловійов В. М. Президентський контроль як спосіб забезпечення законності в державному управлінні України. Інформаційно-аналітичний, науково-методичний бюлетень Адміністрації Президента України. № 4. 2004. С. 64-68.

8. Гаврилюк Р. О. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2014. С. 17-22, 160-185.
9. Гаврилюк Р. О., Пацурківський П. С. Податкове право Європейського Союзу як цінність : колективна монографія / Р. О. Гаврилюк, П. С. Пацурківський, В. В. Хохуляк та ін.; за ред. проф. Гаврилюк Р. О. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2024. 808 с.
10. Пацурківський П. С., Гаврилюк Р. О. Війна росії проти України та вітчизняні публічні фінанси. Право України. 2022. №3. С. 9-25.
11. Пацурківський П. С., Гаврилюк Р. О. Воєнна матриця податкового права України. Право України. 2023. №4. С. 106-123.

ВИКОРИСТАННЯ ПАЛЬМОВОЇ ОЛІЇ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ЮРИДИЧНІ ТА МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ

*Махова Лілія Олексіївна,
адвокат, викладач, Національний технічний
університет "Дніпровська політехніка"
ORCID: 0000-0003-1260-0014*

*Перерва Карина Альбертівна,
аспірант, Дніпровський державний
аграрно-економічний університет
ORCID: 0000-0003-2679-696X*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4079

Сьогодні, пальмова олія широко використовується в різних галузях виробництва через її низьку собівартість та унікальні хімічні властивості. В багатьох країнах, пальмова олія використовується у вигляді заміни тваринних жирів (молочні жири, еквіваленти олії какао, олія для смаження, олія для кондитерських виробів, вершкове масло та тощо). Вона часто використовується у виробництві таких харчових продуктах як: кондитерські вироби, молочні продукти, напівфабрикати, продукти швидкого харчування, готові соуси. На ринку існує залежність використання пальмової олії в парфумерній, косметичній та фармакологічній промисловості [3].

Пальмова олія має унікальний хімічний склад, який працює як консервант для харчових продуктів, запобігає окисленню продуктів, адже ця олія має більш великий індекс окислювальної стабільності. В склад пальмової олії входять невелика кількість ненасичених жирів та більше

50 % насичених жирів. Насичені жирні кислоти негативно впливають на людський організм викликаючи ряд захворювань [4].

Оскільки, саме гідрогенізована пальмова олія може бути шкідливою для людини, викликати ожиріння, впливати на зростання ряду хронічних захворювань, а також мати потенційну небезпеку для зовнішнього довкілля, більшість країн намагаються зменшити обсяги використання даної олії [3].

Всесвітня організація охорони здоров'я наполягає на тому, щоб зменшити кількість споживання насичених та промислових вироблених олій, натомість використовувати олії, що мають ненасичені жири (оливкова, соєва, соняшникова або кукурудзяна олії) [5].

Згідно даними Європейського агентства з безпеки харчових продуктів (EFSA), пальмова олія була визначена небезпечною при нагріванні до високої температури, адже виділяються такі небезпечні речовини як: 3-MCPD, 2-MCPD, 1-2 DIOL та гліцидилові ефіри, що мають канцерогенні та генотоксичні властивості [7].

У червні 2023 року, Європейський парламент запровадив Регламент про заборону вирубки лісів (EUDR). Цей регламент забороняє імпортувати та експортувати продукцію, яка пов'язана з вирубкою лісів та шкодить навколишньому середовищу. Постачальник або виробник такої продукції повинен довести, що продукти не сприяли деградації лісів. Пальмова олія опинилася у категорії товарів, які мають вплив на екологію [6].

Президент України, після тривалих узгоджень та доопрацювань, 06.11.2024р. підписав законопроект №5148. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення якості харчових продуктів, що споживаються дітьми, який обмежує використання пальмової олії у продуктах» набрав чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через один рік з дня його опублікування [2]. Ухвалений закон є ключовим завданням для досягнення цілей щодо якості продуктів харчування та здоров'я населення країни згідно концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення [1].

Новий закон наблизить стандарти якості продуктів харчування до європейських стандартів. Даний закон вимагає:

- встановлення обмеження використання транс жирних кислот у продуктах харчування не більше ніж 2 грам на 100 грамів від загальної кількості жирів;
- заборона використання пальмової олії у молочних продуктах;
- заборона використання гідрогенізованої олії у дитячому харчуванні;

- зобов'язання суб'єктів ринку надавати достовірну інформацію про наявність та кількість трансжирних кислот у продуктах.

Також, новий закон забороняє використовувати назви для продуктів, які містять тваринні жири та рослинні жири, крім молочного жиру, а саме: «шоколад», «білий шоколад», «молочний шоколад», «родинний молочний шоколад», «шоколад «a la taza» та «шоколад «familiar a la taza» [1].

Використання трансжирів у виробництві харчової продукції дозволяє зменшувати вартість продукту та впливати на споживчу поведінку у свою користь. Новий закон стане детермінантом в області харчової промисловості.

Після введення в дію нового закону, виробники будуть змушені підняти ціни на власну продукцію, адже тепер вони зобов'язані використовувати лише безпечні інгредієнти, що не шкодять здоров'ю людини та не впливають на екологію.

Також на ринку України будуть існувати продукти з вмістом насичених олій, які будуть мати достовірну інформацію, або інакше, згідно закону, для виробників що використовують гідрогенізовані олії, якщо вони не використовують чіткого та зрозумілого маркування для продукції, будуть запроваджені штрафні санкції за його порушення (від 45 до 65 мінімальних заробітних плат) [2].

Існує ймовірність, що деякі продукти можуть зникнути з ринку України, так як вони не зможуть перейти у правове поле, адже деяким товарам не можна знайти альтернативи.

Українським споживачам потрібно звикати до нових продуктів, як до ціни, так і до якості, що в свою чергу може вплинути на кон'юнктуру ринку.

Література:

1. Концепція поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення : від 26.05.2004 № 332-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/6595467> (дата звернення: 20.11.2024).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 04.09.2024 № 3947-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3947-20#Text> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Яка шкода пальмової олії для здоров'я людини. Ukr.Media. URL: <https://ukr.media/medicine/238925/#:~:text=Про%20%> (дата звернення: 20.11.2024).
4. Effects of different storage conditions on the oxidative stability of crude and refined palm oil, olein and stearin (*elaeis guineensis*). Food science and technology. 2019. P. 212-213. URL: <https://www.scielo.br/j/cta/a/ftPPZqL5L3TDXjGsmVDqbHz/?format=pdf&lang=en> (date of access: 19.11.2024).

5. Healthy diet. World Health Organization (WHO). URL: <https://www.who.int/initiatives/behealthy/healthy-diet> (date of access: 19.11.2024).
6. On the making available on the Union market and the export from the Union of certain commodities and products associated with deforestation and forest degradation and repealing Regulation : (eu) 2023/1115 of of 31.05.2023 no. 995/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1115&qid=1687867231461> (date of access: 19.11.2024).
7. Process contaminants in vegetable oils and foods. European food safety authority. URL: <https://www.efsa.europa.eu/en/press/news/process-contaminants-vegetable-oils-and-foods> (date of access: 19.11.2024).

ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕЄСТРУ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

*Ярмоленко Сергій Олександрович,
кандидат юридичних наук, докторант Донецького
державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1414-5991*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4072

Процедура банкрутства є важливим механізмом вирішення фінансових проблем юридичних і фізичних осіб. Одним із ключових етапів у цій процедурі є формування реєстру вимог кредиторів. Від правильності та прозорості цього процесу залежить справедливий розподіл активів боржника серед кредиторів відповідно до законодавства. Крім того, належне формування реєстру вимог кредиторів буде сприяти досягненню балансу між правовою та суспільною оцінкою прийнятого судового рішення з врахуванням всіх індивідуальних особливостей справи з метою задоволення інтересів учасників справи [1].

Формування реєстру вимог кредиторів регулюється Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) [2]. Окрім того, значну роль відіграє судова практика та нормативно-правові акти, що регулюють діяльність арбітражних керуючих та організацію процесу розгляду заяв кредиторів.

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» від 17 серпня 2020 р. № 2778/5 надає визначення реєстру як єдиної уніфікованої системи записів про кредиторів боржника та їхні вимоги [3].

Процес формування реєстру складається з кількох етапів: подання заяв кредиторами – кредитори подають заяви про визнання своїх грошових вимог у встановлені строки; перевірка вимог розпорядником майна, який аналізує подані вимоги, перевіряє наявність підтвердних документів та вносить їх до реєстру; затвердження реєстру судом – суд ухвалює рішення про затвердження реєстру вимог кредиторів, після чого він стає офіційним документом.

Реєстр складається з опису інформації щодо справи про банкрутство (неплатоспроможність) та трьох розділів – відомості про кредиторів; черговість задоволення вимог кредиторів; вимоги, які задовольняються позачергово.

У реєстрі вимог кредиторів вимоги поділяються за черговістю їх погашення: забезпечені вимоги – вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншими гарантіями; конкурсні вимоги – вимоги, що включають борги перед звичайними кредиторами; поточні зобов'язання – борги, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Підставою для внесення відомостей до реєстру є ухвала (постанова) господарського суду або інформація, отримана під час провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) (списання або прощення боргів, задоволення вимог кредиторів, зміна відомостей про кредитора тощо). Розмір грошових вимог кредиторів у реєстрі зазначається в національній валюті України [3].

Іноді при формуванні реєстру вимог кредиторів можуть виникнути спірні ситуації, зокрема: включення чи невключення вимог кредиторів, черговість задоволення вимог, оскарження судових рішень щодо реєстру. Кредитори мають право оскаржувати рішення розпорядника майна та суду у передбаченому законодавством порядку.

Стаття 47 КУЗПБ встановлює, що за результатами попереднього засідання господарський суд постановляє ухвалу, в якій зазначаються: розмір, черговість задоволення кожної визнаної вимоги та перелік усіх визнаних судом вимог кредиторів, що вносяться розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів, у тому числі вимог кредиторів, які є заінтересованими стосовно боржника. Розпорядник майна за результатами попереднього засідання вносить до реєстру вимог кредиторів відомості про кожного кредитора, розмір його вимог за грошовими зобов'язаннями, наявність права вирішального голосу в представницьких органах кредиторів, черговість задоволення кожної вимоги. Неустойка (штраф, пеня) враховується в реєстрі вимог кредиторів окремо від основних зобов'язань [2].

Доступ до відомостей з реєстру мають конкурсні та забезпечені кредитори, інвестори, а також поточні кредитори (з моменту ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і

відкриття ліквідаційної процедури або введення процедури погашення боргів боржника) згідно з Порядком функціонування автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 18 лютого 2020 р. № 594/5.

На підставі зробленого аналізу, слід підкреслити, що формування реєстру вимог кредиторів є одним із найважливіших етапів у процедурі банкрутства, що забезпечує справедливий розподіл активів боржника. Важливою складовою є чітке нормативно-правове регулювання, ефективний судовий контроль та прозорість процесу. Подальше вдосконалення механізмів формування реєстру сприятиме підвищенню довіри до інституту банкрутства та забезпеченню прав усіх зацікавлених учасників справи.

Література:

1. Ніколенко Л. Реалізація принципу соціальної справедливості у судовому процесі. *Економіка та право*. 2024. № 2. С. 15-27. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.015>
2. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» від 17 серпня 2020 р. № 2778/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-20#Text>

**ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СВІДКА В
СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦЕРКОВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
ЗГІДНО З ПРИПИСАМИ «ДЕКРЕТА» ГРАЦІАНА**

*Кирищук Анна Петрівна,
студентка Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет*

*Науковий керівник: Санжаров Валерій Анатолійович,
кандидат історичних наук, кандидат юридичних наук,
Державний податковий університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4081

Правовідносини, пов'язані з процесуально-правовим становищем свідка, зокрема в кримінальному процесі, активно вивчаються представниками вітчизняної юридичної науки [1, с. 13-35; 2, с. 24-37; 3, с. 28-36]. Разом з тим науковці визнають, що аналізована тема допоки не досить повно висвітлена і тим більше не має підстав вважати її вичерпаною.

Згідно аналізу становлення та розвитку інституту свідка О. Чепель перші згадки про свідків були зафіксовані в Кодексі царя Хаммурапі, який правив Вавилоном приблизно в 1793-1750 роках до н.е.: «з 282 статей Кодексу 13 мають пряме відношення до свідків та їх показань» [1, с. 13; 4, с. 1002].

«Декрет» Граціана є первинною складовою «Корпусу канонічного права» і основою європейської юриспруденції та правової культури [5, с. 71-102]. «Декрет» містив багато реціпованих норм римського права. Зокрема був запозичений фрагмент з закону Юлія, який містив заборону незрілим особам (*impruberes*) виступати свідками в суді. Канонічне право вважало необхідною умовою для того, щоб виступати свідком у судовій справі досягнення віку 14 років. Другою важливою умовою для визнання свідком був соціальний статус особи або гідність (*dignitas*). Раби не розглядалися як свідки, їхнім відповідям надавали віри лише за відсутності інших доказів. Якщо раб звинувачував свого єпископа, його заява взагалі не приймалась до уваги. Раби не могли свідчити за чи проти власників навіть колишніх; вільновідпущеники не мали свідчити проти покровителів та патронів. Свідчення рабів визнавались лише після допиту. Відносно визначення необхідної кількості свідків Граціан посилається на лист римського папи Стефана V (885-891), у якому останній пояснював,

що жодні закони – ні Євангеліє (тобто Закон Божий), ні людські закони – не дозволяють будь-кого засуджувати чи звільняти на підставі свідчення одного свідка. Заборона була суворою: суддям заборонялося взагалі слухати свідчення одного свідка, навіть сенатора. Римський папа Миколай своєму листі посилався на Божий наказ викликати двох або трьох свідків, щоб прояснити справу; Граціан підкріплює цю вимогу посиленням на «Євангеліє від Матвія». Папа Лев IV (847-855) у листі до єпископів Британії постановив, що єпископа можуть засуджувати 12 єпископів. Єпископ міг вимагати, щоб його справу вирішував безпосередньо папа [6, с. 51-55].

Свідок мав відповідати правовим, моральним і особистісним вимогам. Відповідно до «Декрету», виконанню цієї функції перешкождали підозрілість, неприязнь між свідком і обвинуваченим, безгрошів'я, ведення невідповідного способу життя, погана репутація (*infames*), явні недоліки в моральній сфері, відсутність сповідання і проповідування правдивої віри. Звинувачені у злочинах, засуджені на публічному суді, колишні в'язні державних в'язниць, ті, хто публічно наживався на розпусті та ті, хто отримав гроші за дачу або відмову давати свідчення, відлучені від церкви не могли бути свідками. Папа Євсевій (309-310) у листі до єпископів Тускулума включив перелік осіб, які не могли бути свідками: убивці, злодії, зловмисники, святотатні особи, викрадачі, перелюбники, кровозмішні особи, отруйники, підозрювані, обвинувачені, домочадці, лжесвідки. Як норми канонічного, так і римського права, що містяться в «Декреті», вказують на турботу законодавців обох правових систем, щоб усунути від функції свідка осіб, які можуть перешкодити досягненню істини в судовому процесі [7, с. 9-20].

Таким чином, болонський юрист Граціан включив до свого «Декрету» тисячолітні досягнення римської та канонічної юриспруденції [5, с. 44-64; 8, с. 5-9]. У його вченні про свідків акумульовано традиції та надбання римського та церковного судочинства щодо: 1) дотримання судової процедури згідно закону; 2) необхідності встановлення правди щодо фактів; 3) потреби винесення справедливого рішення по справі. Багатий історичний досвід вивчення функціонування інституту свідка має привернути увагу сучасних законодавців для подальшого вдосконалення процесуального законодавства.

Література:

1. Чепель О.В. Процесуально-правове становище свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми, перспективи вдосконалення. Дис. доктора філософії: Спеціальність 081 – Право. Ірпінь: ДПУ, 2024. 216 с.
2. Харітонова М. В. Свідок як суб'єкт кримінального провадження: Дис. канд. юрид. наук: 081 – Право. Одеса: ОДУ внутрішніх справ, 2022. 271 с.

3. Лозинська Ю. І. Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика». Львів: ЛДУ внутрішніх справ, 2018. 259 с.
4. Чепель О. Історія становлення та розвитку інституту свідка в кримінальному процесі // *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2021. Vol. 7. No 7. P. 1001-1009.
5. Санжаров В. А. Становлення та розвиток канонічного права в Західній Європі у XII-XIV століттях. Дис....канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» Київ, 2024. 221 с.
6. Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф. Злочини і «кримінальні» провадження проти прелатів в церковному судочинстві XII-XIV століть // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 51-55.
7. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси // *Ірпінський юридичний часопис*. Серія: право. 2022. Вип. 1 (8). С. 9-20.
8. Санжаров В. А. Витоки і джерела канонічного права в Західній Європі до Декрету Граціана // *Правова позиція*. 2022. №. 1 (34). С. 5-9.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БУДЖАЦЬКИМИ ЗЕМЛЯМИ У СКЛАДІ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

*Дорошева Антоніна Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувачка кафедри суспільно-наукових дисциплін
Придунайської філії ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0003-3257-7173*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4061

У XIV ст. посилюється боротьба між князівством Валахія та Османська імперія за володіння приморською смугою межиріччя Дністра і Дунаю. Основними об'єктами цієї боротьби були міста Білгород і Кілія. Межиріччям Дністра і Дунаю в цей час володіло Молдавське королівство, якому впродовж 80-х років XIV ст. належали міста Кілія та Білгород.

У другій половині XV ст. напади Туреччини набувають систематичного й більш агресивного характеру. Так, турки разом з ордою кримського хана Менглі-Гірея у 1484 р. штурмом оволоділи містами Кілією та Білгородом, у 1538 р. – Сінілом (до XV ст. Сміл), у 1621 р. – Рені. Ці землі були відмежовані від Молдавського князівства і увійшли до складу Османської імперії [1, с. 51].

Територія пониззя межиріччя Дністра та Дунаю більш ніж на три століття увійшла до складу Османської імперії. Вона була поділена на дві частини: османські володіння – кілійські та аккерманські землі з паланкою Яник-Хісар (де був Юргеч) та невеликою фортецею Татар-Бунар, ізмаїльські землі, до яких з 1641 р. був приписаний порт Томарова (Рені) та бендерські землі. Друга частина території регіону на північній захід від Аккермана з центром в Ханкишла належала кримському хану. Права останнього на Буджацький степ були обмежені верховною владою турецького султана [2, с. 28].

Спочатку Кілія Нова (Єні Кілія) і Білгород (Аккерман) увійшли до Сілістрінського санджаку Румелії, який у 1590 р. був реорганізований у Сілістрінський ейялет. Після 1538 р. за султана Сулеймана були утворені Аккерманський, а з побудовою фортеці Бендер – Бендерський санджаки. Кілія Нова залишалась субашією (адміністративна одиниця) і підлягала Ісакчі, місту на правому березі Дунаю. За дослідженнями І. Кіртоаге, кордони Османської імперії проходили східним берегом озера Ялпуг на

заході, за Трояновим валом – на півночі, потім – вище Татар-Бунар на Аккерман [3, с. 121].

Всі приєднані подунайські землі перейшли у розпорядження турецької держави. Частина їх була передана в церковний фонд, частина залишалась у віданні султана, який роздавав їх за службу сіпахам (кінні воїни). Ці ділянки називалися ленами (тімар). Тімари, пожалувані сіпахам, включали як землю, так і селян. У разі порушення урядових постанов, сіпахи могли втратити свій тімар. Сіпахи мешкали в селах, збирали натуральні податки (десятину від врожаю) з місцевого населення, а виручені гроші переказували на користь султанського двору [1, с. 51]. Для управління цими регіонами призначали двох представників влади: бея, який походив з військового клану і здійснював виконавчу владу; кадія, який походив із турецької знаті і здійснював контроль за неухильним виконанням законів. У краї, як у всій імперії, діяло султанське право – канун та релігійні закони – шаріат. Кадії керувалися як шаріатом, так і кануном. Жодну звинувачувану особу не можна було покарати без письмового вироку кадія. Виконання вироку було прерогативою беїв.

Уряд Туреччини розглядав міста Подунав'я як військово-стратегічні пункти у боротьбі з росією та іншими державами [1, с. 52]. Тому головне своє завдання вбачав у тому, щоб відбудувати старі і побудувати нові фортеці [4, с. 143]. Політика османського уряду була спрямована на створення у степу, який заселяли татари, буферної зони у боротьбі з християнським світом. В означений період в регіоні відбувалася значна трансформація етнічного, національного та релігійного складу населення, в його середовище влилася вагома частина людей мусульманського віросповідання [5, с. 167]. В містах Кілія Нова і Аккерман відновлювались фортеці, будувались мечеті, мінарети, громадські та приватні будинки. Міста регіону набули східного вигляду. У 1636-1637 рр. турки відбудували Татарбунарську фортецю (побудована на початку XVI ст. для захисту караванних шляхів). Також була відновлена фортеця Кілія в дельті, яка отримала назву Ескі Кілі або Кілія Стара, де було утворено митницю та військово-морську базу. Край, окупований Туреччиною, не був повністю відірваний від християнського світу. В Білгороді, Кілії збереглися християнські церкви.

Найбільшими містами приморської смуги Подунав'я того часу були Аккерман, Ізмаїл, Кілія. В Аккермані налічувалося 1.500 будинків, декілька мечетей, громадська та домашні лазні, заїжджий двір, лавки ремісничих цехів, торгові ряди. При мечетях працювали платні початкові школи, в яких навчали дітей абетки, письму, арифметиці, «трохи історії та географії» [2, с. 87]. Головна увага приділялася вивченню Корана та засвоєнню релігійних звичаїв мусульман. Всі адміністративні посади в

містах займали турки. Вони контролювали місцеве судноплавство, сухопутні торгові шляхи, збирали мито, податки. Казенні прибутки склалися з численних поборів: «біра» – подушна подать, «гоштина» – мито з овець, «десятина» – мито з бджільництва, «киниця» – збір з рогатої худоби та коней, «арабаджа» – збір з підвід, збір з євреїв, податок з виробництва вина, рибної ловлі тощо [1, с. 54].

Буджацький степ переважно був заселений так званими буджацькими татарами. Гійом Левассер де Боплан налічив у Буджаку між Кілією та Аккерманом близько 90 поселень татар, де знаходилося приблизно 20 тис. татарських «втікачів та вигнанців» [6, с. 63]. Через 19 років Евлія Челебі назве цифру 45 тис. татар, які мешкали в Буджаку, але треба підкреслити, що він мав на увазі тільки чоловічу військовозобов'язану його частину. Серед 200 поселень, зимівок, стоянок Евлія Челебі називає Коджагельбаши, Аджигель, Коркмаз, Султан-Саватихан, Тонал та ін. Поруч з ними існували християнські молдавські села, наприклад Копан. У 20-30-х рр. XVII ст. у Буджаку поблизу Аккерману проживали ногайські племена Хантемір-мурзи, що вийшли з Криму [7]. В другій половині цього ж століття тут надовго оселились ногайські племена Орак-огли та Орумбет-огли з Волзької орди, які разом із іншими татарськими племенами створили відому пізніше так звану Буджацьку орду [8, с. 146]. Наприкінці XVII ст. столицею буджацьких татар було містечко Каушан на річці Ботна. На околиці містечка знаходилась палац-резиденція кримського хана [8, с. 156].

В османській частині межиріччя Дністра та Дунаю мали місце порівняно добре розвинуті комунікації. Основна сухопутна дорога з Добруджі проходила через Ізмаїл, Кілію, Татар-Бунар, нараховувалося 20 мостів і переправу через озеро Китай. Між озерами Ялпуг і Кугурлуй діяла паромна переправа. Були побудовані мости на річках Вікета та Репіда, які впадають в Дунай [2, с. 29].

Отже, можна стверджувати, що турецьке панування зводилось не лише до визиску місцевого населення, але й до створення умов, які позбавляли б його можливостей до будь-якого опору. Там, де не вдавалося досягти цього за допомогою адміністративного апарату, застосовувалася військова сила. Турецьке управління контролювало усі сфери життя регіону та внутрішнє управління буджацькими землями.

Література:

1. Лебеденко О. М., Тичина А. К. Українське Подунав'я: минуле та сучасне. Одеса, «Астропринт», 2002. 208 с.
2. Берг Л. С. Бессарабія. Країна – Люди – Господарство. Кишинів: Universitas, 1993. 196 с.

3. Кіртоагє І. Г. Південь Дністровсько-Прутського межиріччя над османським пануванням (1484-1596). Кишинів, 1992. 135 с.
4. Паламарчук С. В. Середньовічна Кілія: політичні реалії та міська інфраструктура. *ЗІФ ОНУ*. Одеса, 2000. Вип. 10. С. 142-147.
5. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К.: Генеза, 1997. 312 с.
6. Боплан Гійом Левассер. Опис України. К., 1990. 301 с.
7. Пилипчук Я. Політична історія Буджацької Орди у XVI-XVII ст. *Scriptorium nostrum*. 2016. № 3. С. 165-193.
8. Грибовський В. Ногайські орди у політичній системі Кримського ханства. *Україна в Центрально-Східній Європі*: зб. наук. пр. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. Вип. 8. С. 139-171.

ГЕНЕЗА УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНИЦЬКОЇ ІДЕЇ НА ЗАКАРПАТТІ У 1918-1938 РОКАХ

*Морзинський Олександр Олександрович,
аспірант, Тернопільський національний
педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Куций Іван Петрович,
доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний
педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4070

Актуальність теми утвердження української соборницької ідентичності русинами Закарпаття міжвоєнної епохи обумовлена насамперед тим, що вона постає предметом певних політичних спекуляцій. За твердженням В. Віднянського, з цього приводу мають місце грубі спотворення, прихильники яких «голосливо стверджують про «насильну українізацію корінного населення краю – русинів – чужими йому силами ззовні», що Карпатська Україна в 1938-1939 рр. – це «лише галицько-гітлерівський» або «нацистсько-німецький проект штучного пов'язання Закарпаття з Україною», а закарпатські українці та їхні лідери не мають відношення до її виникнення» [1, с. 68]. Майже два десятиліття Закарпаття знаходилось у складі Чехословацької республіки. Цей складний і суперечливий період отримав неоднозначну оцінку в історіографії. Ці роки пройшли під знаком боротьби між чеським централізмом та русинським автономізмом. В цей час зазнають певного

ренесансу москвофільська та русинофільська течії. Ще одна характерна риса періоду – поширення двох нових і надзвичайно динамічних сил – комунізму й націоналізму. Їхнє виникнення і швидкий розвиток спричинили наростання радикальних настроїв в закарпатському суспільстві. Націоналізм зріс на почутті постійного національного приниження та природного інстинкту національного самозбереження. Комунізм народився зі злиднів, у яких перебувало закарпатське село. Обидва рухи обіцяли швидке й радикальне вирішення наболілих проблем [4, с. 194]. Як відомо, празький уряд, порушивши постанови Паризької конференції та власної конституції не надавав Підкарпатській Русі очікуваної автономії. Свою відмову він аргументував тим фактом, що на Закарпатті не існує єдиної суспільно-політичної течії та єдиного репрезентативного органу, адже в цей час існувала українофільська Перша Руська (Українська) Центральна Народна Рада та москвофільська Русская Народная Рада. Намагаючись поглибити цей розкол, чеська влада по чергово підтримувала українську, російську та русинську течії [4, с. 189-192]. Владні структури штучно поглиблювали дискусії навколо мовного питання. Крім підтримки з боку Праги, відродженню москвофільства сприяли також релігійні чинники: незадоволення мадяризацією греко-католицької церкви призводило до навернення частини віруючих в православ'я. І. Лисяк-Рудницький зазначав, що оцінюючи динаміку націотворчих процесів на Закарпатті, винятково важливо враховувати фактор поколінь. Так, якщо серед старшого покоління відомих діячів симпатії до трьох течій розподілились відносно порівну, то серед молодшого покоління переважали проукраїнські тенденції [5, с. 466-468]. З метою недопущення консолідації всіх закарпатських українців, празька влада свідомо не вирішувала проблему демаркаційної лінії поміж Підкарпатською Руссю та Словаччиною, внаслідок чого Пряшівщина в адміністративному плані належала до Словаччини. Це сильно поглибило розкол в національно-визвольному русі, адже коли на Підкарпатській Русі українська течія здобула рішучу перемогу, то на Пряшівщині панівні позиції займали москвофільство та русинофільство.

Ще одним фактором, що заважав консолідації українського руху на Закарпатті, було міжпартійне протистояння, що всіляко заохочувалось чеською владою. В регіоні із населення 750 тисяч чоловік існувало 32 партії. У перших роках міжвоєнного періоду тут діяли осередки всечеських партій, однак в міру набуття політичного досвіду почали виникати місцеві партії та громадські організації. Не можна заперечити той факт, що на Закарпатті значний вплив мали комуністи. Окрім

соціальних програм, популярності комунізму додавав той факт, що у Радянській Україні певних успіхів досягла «українізація». Як показує аналіз численних документів, керівництво місцевим комуністичним рухом здійснювали угорці та євреї, що підтримували угорський комуністичний режим у квітні 1919 р. В березні 1920 р. вони утворили Інтернаціональну соціалістичну партію Підкарпаття, яка в 1921 р. перетворилась на Підкарпатський комітет КПЧ. Хоча місцеві лідери декларували прагнення об'єднатися «зі своїми українськими братами в Союзі Радянських Республік», вони проявляли байдужість до національного питання в краї. Але починаючи з 1926 року місцеві комуністи перейшли на українські позиції, і своє завдання вбачали в тому, щоб прищеплювати українському населенню почуття української національної самостійності [4, с. 196]. Серед інших партій, що діяли на Закарпатті, можна виділити Соціал-демократичну, Республіканську селянську, Націонал-демократичну, Народнo-демократичну, Католицьку, Аграрну. Москвофільська Трудова партія, а згодом «Русская Національно-Автономна Партія» на чолі з С. Фенциком фінансувалася Варшавою. Це було доказано на судовому процесі проти її друкованого органу – «Карпатського Голосу». Інший напрям москвофільства – мадяронство було представлено партією «Автономний Земледільний Союз» і друкованим органом «Русській Вісник». Лідерами партії були І. Круп'як та А. Бродій, до них примикала мадярська організація «Левенте». Партія щедро фінансувалася Будапештом. Український рух був представлений «Руською Християнською Народною Партією» на чолі з А. Волошином і друкованим органом «Свобода», згодом «Нова Свобода». Надзвичайно плідною була діяльність серед широких народних мас «Просвіти», що у 1936 році нараховувала 233 читальні [8, с. 30-38]. У молодіжному русі провідні позиції займала організація «Пласт», яка у 1938р. налічувала 3500 членів [10, с. 158-163]. Окрім цього, український рух був представлений іншими спортивними товариствами, аматорськими театральними гуртками, хорами, оркестрами, курсами для неграмотних, сільсько-господарськими товариствами. Важливо підкреслити, що вагому роль в українському русі Закарпаття відіграли політичні емігранти із Галичини, які прибули сюди після поразки національно-визвольних змагань 1918-1919 рр. [6, с. 235].

Найбільш виразним представником української соборницької ідеї була Організація Українських Націоналістів. На відміну від інших українських земель, діяльність ОУН на Закарпатті не набрала революційно-підпільного характеру, а мала пропагандивно-ідеологічну спрямованість, що не виходила за рамки чеського законодавства. Це було

спричинено легальним перебуванням членів ПУНу у Празі та відносним лібералізмом чеської влади щодо «українського питання». Єдиним винятком був збройний замах Ф. Тацинця на лідера москвофілів Є. Сабо. Хоча в керівництві ОУН мали місце дискусії щодо стратегії діяльності на Закарпатті [9, с. 70].

Націоналізм як теорія та практика знаходив широку підтримку насамперед серед наймолодшого покоління закарпатських українців. Діяльність ОУН була спрямована насамперед проти москвофільства та комунізму [7, с. 544-549]. Завершення процесу національного самовизначення залежало від стану освіти. Ще у 1920 р. на Закарпаття прибула значна кількість російських білоемігрантів, які зайняли цілий ряд ключових шкільних посад. Цей факт також великою мірою спричинився до відродження москвофільства. Поширення освіти можна вважати чи не найбільшим здобутком закарпатських українців за період чеського панування. Так, якщо на початку міжвоєнного періоду в краї не було жодної школи з українською мовою, то в кінці 30-х років їх було вже 500. Саме в цій ділянці працював А. Волошин, який по-праву вважається «батьком закарпатського відродження» [3, с. 25-36]. Саме освіта допомогла молодим поколінням закарпатців до кінця усвідомити свою національну приналежність і визначитись із політичними пріоритетами. Велику роль в науково-теоретичному обґрунтуванні приналежності закарпатських русинів до українського народу продовжувала відігравати всебічна діяльність В. Гнатюка [2, с. 315; 317; 326]. Об'єднання українських вчителів «Учительська Громада» у 1936 р. згрупувала навколо себе 1650 чоловік. У тому ж році з'їзд вчителів прийняв резолюцію у якій зазначалося: «Восьмий конгрес знову проголошує, що підкарпатські русини є частиною українського народу й тому всі стремління, що хотять ділити цей відламок українського народу під Карпатами на більше ворожих собі національностей, є протинародні, протидемократичні, протинаукові й шкідливі...». У 1929 р. в Ужгороді на Першому З'їзді Народолюбної Молоді було вперше офіційно вжито термін «Закарпатська Україна». У 1932-1933 роках, окрім «Свободи», починають виходити видання «Українське Слово» та «Пробоем», які швидко стають в авангарді боротьби з москвофільством.

Другий З'їзд Народолюбної Молоді, що проходив у 1934 р. у Мукачеві показав, що закарпатська молодь знаходиться під впливом українського націоналізму. У такому ж дусі проходив у 1936 р. в Ужгороді Перший З'їзд Українського Студентства. Кульмінацією українського руху у міжвоєнний період був Всепросвітницький З'їзд Закарпаття, що відбувся 17 жовтня 1937 р. в Ужгороді. За свідченням очевидців такої події

Ужгород не знав за всю свою історію. С. Росоха виступив із промовою, яка практично стала програмою закарпатських націоналістів: «...дотепер ми боролися за автономію Закарпаття, але тепер ми вже не хочемо автономії від чехів, бо ми хочемо Самостійну й Соборну Українську Державу, за яку будемо боротися до останньої каплі крові!» [8, с. 42].

Таким чином, у 1930-х рр. український рух на Закарпатті здобув переконливу перемогу, перетворивши місцевих жителів на національно свідомих українців. Хоча москвофільство й русинофільство мало ще вагомий вплив орієнтовно до кінця міжвоєнної доби, домінуючі позиції воно займало лише у Пряшівщині. Кінець 1930-х років можна вважати і кінцевою точкою шляху трансформації національної ідентичності до утвердження тут української соборницької національної ідентичності.

Література:

1. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення / С. Віднянський // Український історичний журнал. 2019. № 2. С. 67-93.
2. Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871-1989). Львів, 1998. 466 с.
3. Зимомря М., Гомонай В. Вегеш М. Августин Волошин. Ужгород, 1995. 101 с.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ століття. К., 1996. 360 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Карпатська Україна: народу пошуках своєї ідентичності // Історичні есе. Т. 1. К., 1994. С. 451-470.
6. Марчук В. В. Українці Галичини в боротьбі за Карпатську Україну // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К., 2012. Спецвип. С. 234-246.
7. Мірчук П. Нарис історії ОУН. Т. 1. Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк, 1968. 639 с.
8. Стерчо П. Карпато-Українська держава. Львів, 1994. 288 с.
9. Третяк В. Ідеологічні орієнтири ОУН на тлі міжнародних подій 30-х рр. ХХ ст. // Військово-історичний меридіан: електронний наук. фаховий журн. 2017. № 1(15). С. 60-74.
10. Трофим'як Б. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні. К., 1997. 420 с.

АРКАДІЙ ЛЮБЧЕНКО ТА ЙОГО ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

*Турчина Людмила Валеріївна,
кандидат історичних наук, доцентка,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0003-0390-3195*

*Коломієць Катерина Мічеславівна,
магістерка, зав. навчальної лабораторії,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0002-2007-1610*

*Єренбург Єлизавета Олександрівна,
студентка, Національний університет «Запорізька політехніка»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4084

Аркадій Любченко (1899-1945), український письменник і публіцист, посідає важливе місце в культурному контексті першої половини ХХ століття. Його творчість відображає складний та драматичний період в історії України, коли національна ідентичність й культурна самобутність піддавалися серйозним загрозам, а про українську державність взагалі не йшлося.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб здійснити спробу дослідження життя та діяльності А. Любченка, зосередившись на його участі в літературних спілках 1920-1930-х рр. Здійснено дослідження впливу совєтської окупації на формування його особистості та світоглядних позицій.

Народився митець у селі Староживотів на Уманщині, але відвідував його лише на канікулах. Більшу частину юності А. Любченко провів у місті Тетіїві. У своєму «Щоденнику» він часто згадував батька, розмірковуючи про його складний характер та невпинні спроби «взяти життя за барки». Доволі спірним моментом життя є період 1918-1920 рр. Часто згадується факт того, що він брав участь у визвольній боротьбі, але на це існує ряд протиріч, як, наприклад, бібліографічний довідник «Десять років української літератури», де вказується про його службу в Червоній армії. Також, згідно з військовим квитком А. Любченка, 1920 р. для нього пройшов у полоні армії С. Петлюри. Теорія [1; 12], що пояснює даний розклад речей, та не суперечить ідеології та майбутній діяльності самого А. Любченка, каже, що подібні «зручні» записи в біографії з'явилися за сприяння невідомого студента-чекіста, якого автор згадує у своєму «Щоденнику». У самому документі про того студента більше інформації не було.

Власну творчу діяльність, особливо період 1920-1930 рр., автор поєднував з активною участю в тогочасних літературних спілках, починаючи з «Гарту». У 1924 р. А. Любченко приєднується до неофіційного угруповання «Урбіно», створеного М. Хвильовим. У першому випуску альманаху «Квартали» публікує один з перших своїх відомих твір «Чужі» [2; 133]. Існувало це угруповання недовго, більшість її членів після розпаду «Гарту» перейшли до новоствореної Вільній академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). Можна припустити, що за умов советської влади митці об'єднувалися у різноманітні творчі спілки, оскільки політичні партії, крім комуністичної, перебували під заборонаю. І якщо людина не сприймала большевистську ідеологію, то їй був напряму відкритий шлях до творчого об'єднання.

У ВАПЛІТЕ він обіймав посаду секретаря. На участь в цій спілці припадає розквіт літературного успіху А. Любченка – він випускає багато, можливо, навіть найкращих своїх творів, з яких згодом формує збірку «Буремна путь». Саме вона привертає увагу НКВД, після виходу якої його викликають до відділу для узгодження упорядкування збірки. Але на період 1926 р. це не стало сильною перешкодою на шляху у молодого автора. У період існування спілки відбувається перехід А. Любченка до нового стилю, відстежується подібність підходів до створення творів з М. Хвильовим. Європоцентричність в межах організації набуває практичної форми – більшість, якщо не всі, ваплітяни відвідали Західну частину світу, зокрема Німеччину, Берлін. Після даного досвіду А. Любченко пробує себе у перекладі.

Існувала академія відносно довго, враховуючи настрої ваплітян. У майбутньому до спілок, що просували куди менш контраверсійні для советського укладу ідеї, ставилися радикальніше. Самоліквідація ВАПЛІТЕ у 1928 р. відбулася внаслідок блокування советськими урядовцями шостого поспіль видання однойменного альманаху. Після розпаду організація залишалася функціонувати, хоча б з ідейної боку в обличчях її засновників.

Особливо цікавим виявляється факт існування нещодавно опублікованих документів від лютого 1928 р. У щотижневому зведенні секретного відділу йдеться під частиною №1 про організацію якимось Лебеденком книговидавництва. І у цьому розрізі згадується два прізвища А. Любченка та О. Копиленка, які начебто погодилися брати участь у цьому процесі. Надалі вони сподівалися, що у майбутньому це видавництво (при умові, що воно буде створено) можна буде звинувачувати їх у націоналізмі та шовінізмі [3; 272].

Наступною формою, яку набула ВАПЛІТЕ після офіційного розпаду, був журнал «Літературний ярмарок», заснований також групою М. Хвильового. Усі ваплітяни, включаючи А. Любченка, сподівалися

надати журналу максимально вільну форму «безорганізаційної організації літературного процесу». Через таку позицію журнал свідомо публікував авторів, що походили з багатьох різних літературних спілок, але фактично залишився головною платформою для розповсюдження ідей ваплітян.

Останнім втіленням спроби створення літературної спілки від бувших ваплітян став ПРОЛІТФРОНТ – організація містила в собі майже всіх ярмарківців, ваплітян та частину колишніх з «Молодняку». Сама потреба створити нову спілку була спричинена змінами в тогочасній совєтській політиці – а саме зміна фокусу уряду на фактичну диктатуру під керівництвом Й. Сталіна. А. Любченко також входив до складу редакційної колегії ПРОЛІТФРОНТу, з початку заснування і до самого її кінця. Незважаючи на зовнішню згоду письменників спілки з офіційною позицією, у 1931 р. й ПРОЛІТФРОНТ припинив своє існування.

А. Любченку вдалося частково оминати трагічну участь своїх товаришів: декілька разів він був заарештований чекістами, але обидва рази його відпускали. Немає точно підтверджених пояснень такого стану речей: совєтська влада усіма способами приховувала будь-які згадки про А. Любченка, у тому числі його справу. Через це існує доволі популярна думка, що він міг справити враження тієї людини, якій пасуватиме роль ваплітянина, що розкався, здатного просувати ідеї комунізму на скептично налаштовану аудиторію. Але, враховуючи його систему переконань, що наклалася на загальні враження від втрати друзів та свіжі рани всієї країни, спричинені голодомором 1932-1933 рр., він не продемонстрував себе як той, хто буде правильно пропагувати ідеї комуністичного світу. На той час він працював над «Горлівкою» – твором, який так і не отримав свого закінчення, хоч певні представники уряду знали про його роботу над текстом, та періодично нагадували йому про це, з метою швидше закінчити роботу.

Однією з останніх згадок про життя М. Хвильового є твір у вигляді літературних спогадів Аркадія Любченка «Його таємниця» про їх спільне «відрядження» до сільської місцевості навесні 1933 р., щоб «спостерігати» наслідки голодомору. Показово те, що більше половини твору читач спостерігає саме за описом підготовки до цієї поїздки, збору документів, рефлексії автора та його друга. Далі стає зрозуміло, що самому А. Любченку важко було писати цей текст. У своїх словах він уникає уособлень постраждалих селян, натомість характеризує їх стан такими словами як безнадія, відчай та жах (що відповідало дійсності!). Єдиною прямою цитатою особи, постраждалої від голодомору було: «Господи, за що Ти борешся зі мною?» – від людини, яка благала свого сусіда бодай про зернятко, отримавши у відповідь відмову (що було нерідкісним явищем, їжа була розкішшю для тих, ні в чому невинних людей). А. Любченко згадує, з якою іронією М. Хвильовий цитує твори російських

класиків про побут населення сіл. Саме тоді останній вперше обговорює з другом питання «чи страшно помирати».

Вже на той момент було зрозуміло, як обидва бачать своє майбутнє, а картина, яку вони мали можливість спостерігати в той та декілька подальших днів лише підсилювала градус напруги. Протягом поїздки А. Любченко починає хворіти, та у жартівливій манері обіцяє другу вижити. Залишок спогадів присвячений діалогу між приятелями, стосовно життя, навіть в таких умовах. Митець передав цей момент дуже зворушливо – слова Миколи мали для нього велике значення, що в момент їх спільної поїздки, що в момент написання даних спогадів, а саме 1943 року, коли він проходив лікування в Моршині. Як причину жити для друга М. Хвильовий називає певну таємницю, про яку наразі не може розповісти. Закінчується дана нотатка словами «Через два тижні він застрелився».

Це стало ледь не ключовим моментом в руйнуванні морального стану пана Аркадія. Окрім М. Хвильового «помирає» ще низка мешканців «Слова», з якими йому доводилося мати справу. Оскюмором звучать результати допиту М. Ялового, коли чекісти «вибили» з нього зізнання стосовно існування у Харкові – тодішній столиці УССР – активного й, головне, дієвого елементу опору. Він «зізнається» у тому, що під час заселення будинку «Слово», на квартирі М. Хвильового відбулася «нарада» (швидше зустріч) однодумців останнього. На ній вони обговорювали питання розподілу посад в екстремістському об'єднанні. Зокрема, стосовно А. Любченка, М. Яловий «стверджує», що йому призначалася роль зв'язкового [4; 116].

Потім трапляється переїзд провідних письменників до Києва, куди у 1934 р. переносять столицю УССР. І вже там їх заселяють до РОЛІТу – будинок робітників літератури. Г. Костюк згадує, що якимось на сходах стикнувся з А. Любченком. Останній виявився, на відміну від багатьох попередніх, «усміхнений, життєрадісний, як і колись, дружньо привітався» [5; 473]. На прощання, він чемно прощається й запрошує Г. Костюка до себе у гості. Попереджаючи, щоб той ішов у знайомому йому напрямку до РОЛІТу.

Надалі життя А. Любченка складалося доволі неспокійно: йому довелося витримати складні роки тотальних репресій, німецьку окупацію. Під час останньої він почав вести «Щоденник», який в цілому є свідченням подій, що відбувалися в добу «нового порядку». Сам текст є доволі цінним джерелом інформації, однак, разом з тим, викриває справжню натуру автора, його антисемітизм. Помер він від невдалої операції, не доживши до кінця війни [6; 473].

Отже, біографія А. Любченка є яскравим прикладом складної долі українських інтелектуалів у час радикальних суспільних змін та

політичних репресій. Шлях митця відображає основні тенденції розвитку української літератури 1920-1930 рр. Його участь у літературних спілках свідчить про прагнення української інтелігенції створити окрему українську державність, орієнтовану на європейські зразки.

Це дослідження має на меті не лише підкреслити вплив творчості А. Любченка, але й висвітлити актуальність його ідей в сучасному контексті. Паралелі між опором української інтелігенції в межах СРСР та сучасними викликами, з якими стикається Україна, особливо в умовах неприхованої війни з агресором, підкреслюють важливість його спадщини.

Література:

1. Архів Розстріляного Відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920-1930-х років / упор., передм. О. й Л. Ушкалових. К. Смолоскип. 2010. 456 с.
2. Кwartали [Електронна копія]. – Електрон. текст. дані. – [Харків] : Червоний шлях, 1924.
3. Українська інтелігенція і влада. Зведення секретного відділу ДПУ УСРР. 1927-1929 рр. / Упоряд. В. Даниленко. К. Темпора. 2012. 732 с.
4. Свідчення Михайла Миколайовича Ялового від 28 липня 1933 року // Архів Розстріляного Відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920-1930-х років / Упор., передм. О. й Л. Ушкалових. К. Смолоскип. 2010. С. 112-121.
5. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах / Передм. М. Жулинського. К. Смолоскип. 2008. Кн.1. 720 с.

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ КУРС ДИРЕКТОРІЇ УНР: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ЗМАГАНЬ (1918-1920 РР.)

*Яцюк Микола Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і
культури, Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова
ORCID: 0000-0003-2243-9308*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4064

XIX століття було пронизане гаслом «національної держави», а це в підсумку істотно змінило політичне обличчя Європи. А. Дж. Тойнбі стверджував: «Індустріалізм і націоналізм (більше, ніж індустріалізм та демократія) суть дві сили, котрі фактично панували в західному

суспільстві протягом століття (приблизно до 1875 р.)» [1, с. 16]. На наш погляд, особливості процесів державотворення, як на початку ХХ століття співзвучні з ідеями німецького вченого Ф. Майнеке, який свого часу висунув концепцію існування «держави-нації» та «нації-держави». На його думку, розвиток націй у країнах Східної Європи підпадає під формулу «нація-держава», через те що нація там визріває в надрах власної культури. Тому її визначення швидше культурологічне, ніж політичне. Тут немає проблем зі створенням своєї національної держави на базі забезпечення національної незалежності за умов постійного зростання національної свідомості.

Україна мала свою історичну специфіку, хоч вона і є частиною Європи. Тільки в 1917-1920 роках ХХ століття українцям випала чергова нагода зробити крок у бік утворення власної держави. Як підтвердження – думка відомого українського вченого В. Антоновича: «... трагічна розв'язка історії України викликана тим, що український народ ніколи не міг виробити ані ґрунтовної цивілізації, ані міцної власної дисципліни, бо ті, що ставали на чолі його та бралися піклуватись народною долею, мали у собі вельми недостатній запас культури...» [2, с. 18-19].

Довгий час, будучи позбавленим можливості жити у власній державі, український народ зазнавав усіх видів колоніального гноблення, що призвело до деукраїнізації значної частини етнічних українців, які ставали об'єктом політичних спекуляцій ворогів незалежності України. Це, в свою чергу, відбилося на факті байдужого або ж ворожого ставлення денаціоналізованої частини українців до прагнень їх співвітчизників мати свою державу. Чи актуальне це питання зараз? Безперечно.

Національно-визвольні змагання українського народу 1917-1920 років посідають чільне місце в історії України. Доба Директорії УНР була третьою спробою утворити незалежну державу під час бурхливих і трагічних подій зазначеного періоду. Великою кров'ю давався шлях до омріяної мети, численні жертви приніс український народ на олтар боротьби за власну самостійність. Як зазначає В. Верстюк: «В ході революції відроджувалася й консолідувалася українська нація, посилюючи мобілізаційний потенціал визвольної боротьби» [3, с. 7].

Доба Директорії – це один із найяскравіших і найтрагічніших моментів національно-визвольної революції. Військово-політична діяльність Директорії УНР в повній мірі віддзеркалює усю сукупність об'єктивних та суб'єктивних протиріч загальносвітового історичного розвитку, що тим чи іншим чином проявлялись в зазначений період і в Україні. Перш за все маються на увазі наслідки Першої світової війни, розпад Австро-Угорської та Російської імперій, а також кардинальні зміни у суспільно-політичному житті тогочасної України.

У добу Директорії напрочуд збіглись різновекторні тенденції суспільно-політичного розвитку українського загалу. Директорія УНР зіткнулася з проблемою відсутності єдності в лавах провідних соціалістичних партій, зокрема у самій Директорії. Українські політики завзято ламали списи у нескінченних теоретичних дискусіях довкола шляхів державотворення щодо, на їх погляд, єдино вірних аргументів. Іншим фактором, що також призвів до поразки національно-визвольної революції 1917-1920 років, був нездоланий розкол між національно-демократичним табором та консервативним крилом українства. Відсутність консолідації, небажання йти на поступки і компроміси, врешті революційний максималізм погубили здобутки української державності. Тому, на наш погляд, зазначений період необхідно розглядати як єдиний процес, що мав свої етапи під час діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Якесь відокремлення, протиставлення одного періоду боротьби іншому виглядатиме штучним і невинуватим.

Інтерес до Директорії УНР диктується багатьма причинами. Цей період насичений важливими, вирішальними для подальшої долі України подіями. Він наочно показує, що здійснення важких кроків державотворення в умовах війни завжди призводить до викривлення і деформації попередніх планів та ідей щодо цього. Як ніколи, суспільству потрібні спокій і злагода, тим більше за умов існування значного прошарку денационалізованих українців і представників інших національностей. Директорія розв'язувала в умовах перманентної зовнішньої агресії в українські землі конче важливе питання, пов'язане з геополітичним місцем України. Географічне положення, природні та людські ресурси, промисловий і сільськогосподарський потенціал завжди знаходились і будуть знаходитись у полі зору зовнішніх чинників впливу, які досить часто є ворожими для України. Тому вкрай важливим для Директорії було вироблення оптимального військово-політичного курсу, який би забезпечив розвиток надбань української революції і привів країну до демократичної європейської спільноти. Протягом певного часу військово-політичний курс Директорії зазнавав змін і корегувався в залежності від конкретно-історичної обстановки як в самій другій УНР, так і довкола неї. Він проходив етапи від «нейтрального статусу» УНР до спроб знайти порозуміння з Антантою та Польщею. Військово-політичний курс Директорії зазнавав і внутрішніх впливів, і зовнішніх, що робило його вразливим, інколи малоефективним.

Військово-політична діяльність Директорії УНР – це низка заходів, спрямованих на забезпечення життєздатності держави в умовах перманентної війни. Військово-політична діяльність цього національно-

демократичного органу другої УНР набагато ширше і охоплює усі сфери державного і суспільного життя країни. До неї можна віднести військові, дипломатичні, економічні та інші кроки керівництва УНР. Військово-політична діяльність Директорії УНР мала врятувати українську державність, закріпити здобутки національно-визвольної революції в країні у першій чверті XX століття.

Без перебільшення можна стверджувати, що одним вирішальних факторів, який формував загальний військово-політичний клімат в УНР і навколо неї, була громадянська війна і зовнішня агресія з боку сусідніх держав, які на землях України і за рахунок її ж народу намагалися задовольнити свої інтереси. Зовнішнє втручання при підтримці місцевих антиукраїнських сил стало тим каталізатором, який прискорював розподіл і перегрупування політичних партій і сил з їх уподобаннями і симпатіями з огляду на вкрай мінливу картину тогочасної української дійсності.

Загальні концептуальні засади військово-політичного курсу народжувались досить часто невиважено та невивірено на основі чітко розроблених стратегічних загальнодержавних планів, а виникали зненацька, як запізнїла відповідь на той чи інший зовнішній чи внутрішній момент. Таке перманентне відставання теорії від практики створювало необхідність термінового запобігання конкретній діяльності ворожих УНР сил, у пожежному порядку мінімізуючи їх руйнівний наслідок по відношенню до молодої держави. Звісно, така форма прийняття Директорією військово-політичних рішень була неефективною і завдавала відчутних ударів національним інтересам України. У прийнятті конкретних практичних кроків, що визначали подальшу долю країни, перевагу мали ті сили, які, інколи навіть не маючи чіткої концепції, за своїм владним становищем могли реально впливати на хід подій. В. Верстюк пише: «...перебіг 1918 р. визначив слабкі сторони українського політичного життя та концепцій державотворення чим успішно скористалися країни, які розглядали Україну як потужний економічний ресурс, а не як державу-сусіда» [4, 135].

Все це суттєво ускладнювало спроможність Директорії виробляти і втілювати в життя відповідний військово-політичний курс, що характеризувало цю владну політику як кволу і пасивну, таку, котра змушена була увесь час йти на не вигідні й принизливі для УНР поступки і компроміси.

Література:

1. Тойнбі А. Дослідження історії. Київ, 1991. Том 1. 614 с.
2. Основи етнодержавознавства. Київ, 1997. 656 с.
3. Нариси історії української революції 1917-1921 років. Київ, 2011. Кн. 1. 390 с.
4. Верстюк В. Україна: виклики 1918 року // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. Вип. 14. Київ, 2019. 227 с.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Конончук Богданна Ростиславівна

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА. КЛЮЧОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУСПІЛЬСТВА.....	3
--	---

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Бедриківський Олександр Володимирович

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОДІЇВ.....	5
--	---

Бобик Юлія Володимирівна

ОСНОВНІ НОРМИ І ПРАВОВІ ШЛЯХИ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ДЛЯ БОРОТЬБИ З КІБЕРАТАКАМИ.....	7
---	---

Вітюк Максим Сергійович

КОНЦЕПЦІЯ ПОДАТКОВОГО РЕЗИДЕНТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: НАЯВНІСТЬ СИНЕРГІЇ ЧИ ПРИВІД ДО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ?.....	10
--	----

Горбаньов Юрій Анатолійович

СУБ'ЄКТИВНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО НА АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЗА ЗАП.....	15
--	----

Моргун Надія Сергіївна, Шевчук Олександр Олександрович

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА	17
---	----

Полюхович Анастасія Миколаївна

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ФОРМА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ВЛАДИ.....	19
--	----

<i>Співак Марина Вікторівна, Плугатир Максим Віталійович</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТВАРИН ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	22
--	----

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

<i>Ващинець Іван Іванович</i> РОЗВИТОК ПРАКТИКИ ЄСПЛ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИЗНАННІ ТА ВИКОНАННІ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ.....	25
--	----

<i>Пацурківський Петро Петрович</i> ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК МЕГАПРИНЦИП ПРИВАТНОГО ПРАВА....	27
--	----

<i>Тимченко Геннадій Петрович, Юрко Володимир Володимирович</i> ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ.....	31
---	----

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

<i>Каминіна Анна Олександрівна</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	33
--	----

<i>Кондратюк Наталія Сергіївна</i> ПРАВО НА ЗБРОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	35
--	----

<i>Ланюк Вадим Ярославович</i> ПРОБЛЕМИ ІНФОРМУВАННЯ ЗАЯВНИКІВ/ПОТЕРПІЛИХ ПРО ВНЕСЕННЯ ДАНИХ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ПРОВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	38
--	----

Мельник Оксана Вікторівна, Горобець Тетяна Мирославівна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....42

Чекарамів Катерина Сергіївна
ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ.....44

Яцик Тетяна Петрівна, Шкелебей Вікторія Анатоліївна
МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ
ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ,
ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ.....47

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Галак Анастасія Василівна
ПРАВОВА ПРИРОДА КРИПТОВАЛЮТИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.....50

Іванова Валерія Сергіївна
КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....54

Коваль Юрій Олександрович
ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПОДАТКОВОГО
ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....57

Махова Лілія Олексіївна, Перерва Карина Альбертівна
ВИКОРИСТАННЯ ПАЛЬМОВОЇ ОЛІЇ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ
ЮРИДИЧНІ ТА МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ.....61

Ярмоленко Сергій Олександрович
ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕЄСТРУ ВИМОГ
КРЕДИТОРІВ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО.....64

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Кирищук Анна Петрівна

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СВІДКА В
СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦЕРКОВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
ЗГІДНО З ПРИПИСАМИ «ДЕКРЕТА» ГРАЦІАНА.....67

Історія становлення української державності

Дорошева Антоніна Олександрівна

АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ
БУДЖАЦЬКИМИ ЗЕМЛЯМИ У СКЛАДІ
ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....70

Морзинський Олександр Олександрович

ГЕНЕЗА УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНИЦЬКОЇ ІДЕЇ НА
ЗАКАРПАТТІ У 1918-1938 РОКАХ.....73

Турчина Людмила Валеріївна, Коломісць Катерина Мічеславівна,

Єренбург Єлизавета Олександрівна

АРКАДІЙ ЛЮБЧЕНКО ТА ЙОГО ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ.....78

Яцюк Микола Володимирович

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ КУРС ДИРЕКТОРІЇ УНР:
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС
ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ЗМАГАНЬ (1918-1920 РР.).....82

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 19.02.2025
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net